НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Юридичний факультет

ЗБІРНИК ТЕЗ КРУГЛОГО СТОЛУ

«Сучасні тенденції розвитку правової науки та освіти»

(Київ, 26 травня 2022 р.)

УДК 34
ББК 67.62 УКР
С 89

Рекомендовано Вченою радою юридичного факультету НУБіП України (Протокол № 13 від 20 червня 2022 року).

Сучасні тенденції розвитку правової науки та освіти: Збірник тез круглого столу (26 травня 2022 р., м. Київ, Україна).

У збірнику тез круглого столу подані наукові здобутки провідних науковців та молодих вчених, які присвячені сучасним тенденціям розвитку правової науки та освіти.

Для студентів, аспірантів, викладачів, докторантів, практикуючих юристів.

Робочі мови конференції: українська, російська, англійська.

Усі матеріали подаються в авторській редакції

Погляди авторів, викладені в цьому збірнику не завжди відображають позицію організаторів Круглого столу «Сучасні тенденції розвитку правової науки та освіти» (26 травня 2022 р., м. Київ, Україна).

© Автори текстів, 2022
© Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2022

ЗМІСТ

Курило В. ОКРЕМІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У ЗАХИСТІ УКРАЇНИ……4
Гулак О. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТЯНСЬКІЙ ТА НАУКОВИХ СФЕРАХ…….7
Протосавіцька Л. ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ…….9
Головко Л. АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРАВА ЄС У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ…….11
Трохименко А.Р. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ……..12
Пушкар М.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ……16
Гриненко Б. ПРИНЦИПИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ……..19
Вакулюк В. ВИДИ ОПЕРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ У ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРАХ…….22
Лук'яненко В. КОРПОРАЦІЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ……...……..26
Канарик Ю. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН В РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ……28
Ковальова С. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МОРОДЕРСТВО ТА ІНШІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, СКОЄНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ……30
Саадулаев А. СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ…32
Світличний О. ПУБЛІЧНО-СЕРВІСНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ…….35
Дейнега М. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ: ПОЛІТИКА БЕЗБАР'ЄРНОСТІ……37
Підцерковний А. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ……42
Новак Т. РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОХОРОНУ ПРАЦІ В УМОВАХ ДОГОВІРНОГО РЕЖИМУ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН: ЗАКОНОДАВЧІ НОВЕЛИ…….46
Голубей М. ОСОБЛИВОСТІ ОБОРОТОЗДАТНОСТІ ПОРІД ТВАРИН ЯК ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ……49
Яра О. СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ…….51
Слюсаренко С. ПОРЯДОК ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬГОСППРОДУКЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ……..53

Чухно В. ЗАКРІПЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ «СВОБОДА» У СИСТЕМІ ВІТИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА……..…….55
Попова О. ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРАВОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ…….58
Панькова Л. ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ ІНСТРУКЦІЙ П-6 ТА П-7 У СУЧАСНОМУ ГОСПОДАРСЬКОМУ ОБОРОТІ……60
Ліщинська Д. ПРАВО НА ОСВІТУ ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ…….62
Гриненко Б. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ……..64
Бажанова В. ЮРИДИЧНА ОСВІТА В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЗАХІДНОГО СВІТУ……67

Володимир Курило,
д.ю.н., професор, чл.-кор. НААН України, академік ААПН,
заслужений юрист України
завідувач кафедри адміністративного та фінансового права НУБіП України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ УЧАСТІ ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ У ЗАХИСТІ УКРАЇНИ

З 24 лютого 2022 р. в Україні розпочалася жорстока війна з боку фашистської російської федерації, спрямована на знищення нашої української державності та українського народу як етносу. Перед цією дикою скаженою ордою з перших днів рашистської агресії увесь народ України, наші героїчні захисники і захисниці показують чудеса згуртованості, захмарної мужності і героїзму, небаченого військового професіоналізму. У таких надскладних умовах війни, всенародного спротиву окупантам вітчизняний законодавець показує себе як досить ефективний правовий регулятор. Зокрема, хотів би акцентувати увагу учасників Круглого столу на одній із новел вітчизняного законодавства, якою став Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» від 3 березня 2022 р., який набрав чинності вже 7 березня цього року.

Цей закон має лише 6 статей, але ставить на правові рейки участь цивільних осіб у захисті України, легалізує боротьбу наших громадян, іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України – цивільних осіб з ворогом. Наведу тут текст цього важливого для українського суспільства в умовах війни закону:

Констатуючи акт збройної агресії Російської Федерації проти суверенітету України,

беручи до уваги прагнення цивільних осіб до активної участі у національному спротиві,

прагнучи захистити життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку людини як найвищої соціальної цінності,

враховуючи положення частини першої статті 65 Конституції України, згідно з якою захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України,

Верховна Рада України ухвалила цей Закон.

Стаття 1. У період дії воєнного стану громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України (далі - цивільні особи), можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, у тому числі отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї відповідно до порядку та вимог, встановлених Міністерством внутрішніх справ України.

Стаття 2. Застосування цивільними особами вогнепальної зброї, отриманої відповідно до цього Закону, здійснюється аналогічно до застосування зброї

військовослужбовцями під час виконання ними завдань щодо відсічі збройної агресії проти України в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Стаття 3. Цивільні особи зобов'язані здати отриману ними вогнепальну зброю і невикористані боєприпаси до неї до органів Національної поліції України не пізніше 10 днів після припинення або скасування дії воєнного стану в Україні.

За порушення вимоги, передбаченої цією статтею, цивільні особи несуть кримінальну відповідальність.

Стаття 4. У період дії воєнного стану громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, застосовуючи власну нагородну зброю, спортивну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї.

Стаття 5. Цивільні особи не несуть відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована на підставі та в порядку, визначених статтею 1 та статтею 4 цього Закону.

Стаття 6. Прикінцеві та перехідні положення

1. Цей Закон набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

2. Дія цього Закону поширюється на всіх осіб, які отримали вогнепальну зброю і боєприпаси до неї у випадку, передбаченому статтею 1 цього Закону, незалежно від дати їх видачі та застосовується протягом дії воєнного стану і 10 днів після його припинення або скасування.

3. Розділ II "Прикінцеві та перехідні положення" Кримінального кодексу України (Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, ст. 131) доповнити пунктом 22 такого змісту:

"22. Цивільні особи не несуть кримінальної відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована відповідно до вимог Закону України "Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України".

Ознайомлення із нормами закону, звернуло мою увагу на його **ст. 4**, яка врегульовує застосування цивільними особами під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав зброї: власної нагородної зброї, спортивної зброї (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливської нарізної, гладкоствольної чи комбіноваоїу збрїю та бойових припасів до неї.

Навіть поверхневий погляд на наведену норму виявляє правову прогалину: не врегулюється питання застосування цивільними особами у разі спротиву агресії чогось іншого, крім переліченої зброї. Йдеться про ситуацію, коли український патріот, обороняючи від окупанта себе, свою сім'ю, свою оселю, свою країну, відібрав у одного з окупантів його зброю і нею ж ліквідував

декількох агресорів, або ж узяв у руки будь який предмет чи речовину, що попалася під руки, і зупинив агресора, заподіявши йому чи пошкодження здоров'я чи смерть: до прикладу – палицю, сокиру, косу, сапу, лопату, камінь, яд для сільськогосподарських шкідників і т.п.. І приклади такі новітня історія спротиву нашого народу дикому агресору уже знає: бабуся нагодувала окупантів, у результаті було декілька 200-х і 5 чи 7 300-х, або ж спалила у туалеті агресора. Звичайно, наші патріоти повинні бути абсолютно захищеними у разі будь яких дій проти окупантів саме прямою нормою закону, а не шукати такий захист у нормах про самооборону чи крайню необхідність і т.п.

Тут також звертає на себе увагу ст. 5 Закону, у якій не йдеться про наслідки; а норма у такому разі повинна вичерпно чітко врегульовувати ці питання для беззаперечно повного і безспірного захисту наших патріотів від відповідальності, незалежно від предмету чи речовини, якими завдана шкода агресору, і незалежно від наслідків такого застосування у разі спротиву агресії.

У зв'язку зі сказаним, пропоную внести зміни до статей 4 та 5 цього Закону, виклавши їх у такій редакції:

Стаття 4. У період дії воєнного стану громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, застосовуючи власну нагородну зброю, спортивну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї, а також будь яку іншу зброю, предмети та/або речовини, які ситуативно виявилися у них під час відсічі та стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав.

Стаття 5. Цивільні особи не несуть відповідальності за застосування вогнепальної зброї, предметів та/або речовин проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована на підставі та в порядку, визначених статтею 1 та статтею 4 цього Закону, незалежно від наслідків такого застосування для агресорів.

Гулак Олена Василівна,
д.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТЯНСЬКІЙ ТА НАУКОВИХ СФЕРАХ

Академічна доброчесність є порівняно новою категорією у правовому просторі України, визначаючи при цьому стандарти, пов'язані з професійною діяльністю учасників освітньо-наукової діяльності.

Правила та стандарти у сфері дотримання академічної доброчесності в нашій державі отримали відносно нещодавнє правове закріплення. Тож нині у юридичній площині все ще доволі нечітко визначаються відповідні критерії формування терміну «академічна доброчесність» й власне самих порушень у вказаній сфері. Окрім того, чинні норми подеколи містять суперечливі й неоднозначні положення щодо досліджуваного питання [1, с. 25].

Сутнісний аспект «академічної доброчесності» пов'язаний з дотриманням моральних норм, що ґрунтуються на порядності, взаємоповазі один до одного та справедливості, зокрема, в академічному середовищі та відповідній науковій діяльності. І саме через доволі часті випадки нехтування такою етичною «нормою» й масштабного та систематичного порушення відповідних стандартів морально-етичного характеру, категорія «академічної доброчесності» цілком слушно набула правової визначеності та нормативного характеру [1, с. 26].

Відтак, лише у 2017 році нормативні вимоги стандартів дотримання академічної доброчесності знайшли своє відображення, зокрема, у статті 42 Закону України «Про освіту». До цього часу етично-моральні стандарти «академічної доброчесності» не мали жодного нормативного закріплення на найвищому державному рівні, застосовуючись разом з тим, при перевірці результатів, зокрема, дисертаційних досліджень. Втім, саме цей аспект містить у собі певні юридичні колізії і після законодавчого закріплення стандартів академічної доброчесності.

Основою правового регулювання дотримання академічної доброчесності в Україні насамперед являються нормативно-правові акти найвищої юридичної сили: *Конституція України* і *закони України* «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права» та «Про науково-технічну інформацію».

Зокрема, у чинному законодавстві України:

- *визначено поняття академічної доброчесності;*

- *розмежовано зміст дотримання академічної доброчесності та види академічної відповідальності окремо серед:* 1) педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників та 2) здобувачів освітнього ступеню;

- *деталізовано види правопорушень академічної доброчесності;*

- *здійснено поділ видів академічної відповідальності*, окрім тих, що визначені законодавством та передбачені у ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту», на додаткові та деталізовані, втім без додаткового роз’яснення цьому [2].

Нормотворець дає визначення уніфікованим для всіх освітніх рівнів видам порушень академічної доброчесності, а саме: *академічному плагіату, самоплагіату, фальсифікації, фабрикації, обману* тощо [2].

Водночас, існує ціла низка у юридичній площині проблем, пов’язаних із застосуванням терміну «академічна доброчесність», серед яких і: 1) відсутність уніфікованих підходів освітніх закладів до критеріїв щодо застосовування при

перевірці наукових робіт на плагіат; 2) юридична колізія у питанні регулювання категорії «самоплагіату» між положеннями Закону України «Про освіту» та Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., що визначає Порядок присудження наукових ступенів тощо, які потребують належного правового аналізу та вирішення.

Література:

1 Гулак О.В. До питання про нормативне регулювання академічної доброчесності в Україні. Академічна відповідальність: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15 квітня 2021 р.). Київ: Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. С. 25-27. https://krc.academy/wp-content/uploads/KRC_conf_aprel_2021_pechat-AV.pdf

2 Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

Протосавіцька Людмила Степанівна,
к.і.н., доцен, доцент кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Протягом останніх тридцяти років в Україна відбуваються суспільні трансформації. Події першої половини 2022 року суттєво вплинули на переосмислення та переоцінку соціально-політичної, правової, економічної ситуації в українській державі. В сучасних військових умовах актуалізується проблема переоцінки цінностей, коли на перший план виноситься людське життя, честь, гідність, а також захист територіальної цілісності держави. Це в свою чергу впливає на формування ціннісних орієнтацій особистості, що позначається та призводить до суттєвих змін в суспільній свідомості, а також в особистому світосприйнятті. Цей взаємообумовлений процес відбивається на соціальній, політичній та правовій площині життєдіяльності суспільства.

На сьогоднішній день в Україні спостерігається різке підвищення героїчної, альтруїстичної, патріотичної поведінки. Це призводить до різкого збільшення у свідомості як пересічних громадян так і серед студентської молоді зокрема, високопатріотичних громадянських якостей, почуття обов'язку та відповідальності. Відчуття особистої причетності до соціально-політичних процесів, обумовлених навислою загрозою з боку агресора та необхідності дати відсіч ворогу, а також бути корисним для своєї вітчизни сьогодні як ніколи об'єднали українців навколо спільної біди. Саме в ці дні Українська держава виборює своє право на національну самоідентичність та територіальну цілісність України, та свій власний зовнішньополітичний курс. Юридична освіта не стоїть осторонь даних процесів.

За результатами різноманітної педагогічної, соціологічної, юридичної літератури можемо констатувати, що специфіка студентської спільноти тісно пов'язана з новими соціокультурними реаліями, а також з культурно-освітнім простором у вузі. Саме на навчальний заклад покладається завдання формування ціннісних орієнтацій серед студентської молоді.

Цінності являють собою значимі речі, ідеї, почуття та відносини для індивіда чи спільноти. Саме цінності стають тим виховним чинником завдяки чому перетворюються на внутрішні мотиви поведінки особистості. Цінності є унормованими утвореннями, певними внутрішніми приписами [1. С, 221].

Цінності регулюють правове і суспільне життя індивідів, яке є необхідним для спільного благополуччя. Суть і зміст цих відносин визначають переважною більшістю такі цінності як права людини, свобода і автономія особистості, толерантність, патріотизм, громадянськість, територіальна цілісність і незалежність.

Виховання цих цінностей, в рамках правової освіти серед студентської молоді, грунтується на усвідомленні та знанні прав, а також і обов'язків. Саме такі цінності сприяють формуванню громадянина з високими моральними якостями, права якого закріплені в Конституції та охороняються державою. Цінності які формуються у студетів в процесі отримання юридичної освіти значною мірою впливають на формування почуттям громадського обв'язку, що є надзвичайно важливим не лише в часи коли українці зі зброєю в руках відстоюють своє право на незалежність, а і в мирний час.

Ефективне виховання даних цінностей залежить як від освітнього процесу так і від регулярності та систематичності участі студентської молоді у діяльності інститутів громадянського суспільсва як то наприклад органи студентського самоврядування [2]. Крім того виховання, а також діяльність різного роду соціальних інститутів регламентується правовими нормами. Право є одним із найважливіших факторів, що сприяє формуванню і розвитку цінностей. Проблема виховання різних цінностей відображена у великій кількості різноманітних міжнародних документів а також у національному законодавстві. Будь яке цивілізоване суспільство ставить собі за мету захист прав і свобод людини. Найважливішим фактором виховання цінностей серед студентської молоді є виховання поваги до прав людини, що є в буквальному розумінні вихованням правової культури та формування правової свідомості [3, С.168]. Рівень знань власних прав, свобод і обов'язків, переконання в їх дотриманні та реалізації в повсякденному житті є ознакою та критеріїв високого рівня правової культури в середовищі студентської молоді. Університет завжди був і залишається одним з головних соціальних інститутів, що формують цінності у студентської молоді.

Література

1. Шайгородський Ю.Ж. Цінності як детермінанти суспільного розвитку - *Сучасна українська політика, 2012* URL: https://lib.iitta.gov.ua/106954/1/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B9%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82.pdf

2. Дорожня карта розвитку української освіти URL: http://www.univer.kharkov.ua/images/redactor/news/2014-03-18/dorozhnya_karta.pdf

3. Рашидов С. Ф. Виховання у студентської молоді цінностей громадянського суспільства: досвід теоретичної концептуалізації. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика.* 2014. Вип. 2. С. 165-176.

Головко Людмила Олександрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Національного університету біоресурсів і природокористування України

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРАВА ЄС У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Для забезпечення імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС необхідно ретельно дослідити та вивчити досвід держав-членів Європейського Союзу, а також підготувати нове покоління державних службовців, здатних ефективно впроваджувати екологічне, кліматичне та енергетичне законодавство ЄС у життя українського суспільства. Екологічні проблеми в Україні дуже складні і накопичувалися протягом багатьох років, починаючи з радянського минулого. Україна справді потребує кращого екологічного управління для покращення ситуації.

Екологічна політика, політика щодо зміни клімату та енергетична політика та законодавство ЄС відіграють визначну роль у проекті європейської інтеграції. План дій Україна-ЄС передбачає адаптацію українського екологічного та енергетичного законодавства до законодавства ЄС та впровадження європейських моделей управління та охорони природних ресурсів. Адаптація українського законодавства до законодавства ЄС є однією з основних передумов переходу до наступних етапів інтеграції, включаючи в найближчому майбутньому отримання Україною членства в ЄС.

Громадяни ЄС користуються найвищими в світі екологічними стандартами. Європейський Союз і національні уряди визначили чіткі цілі для спрямування європейської екологічної політики та подальше бачення того, що необхідно досягнути до 2050 року за підтримки спеціалізованих дослідницьких програм, законодавства і фінансування. Цілі екологічної політики ЄС:

- охороняти, зберігати та посилювати природний капітал ЄС;
- перетворити ЄС на ресурсоефективну, екологічну та конкурентноздатну низьковуглецеву економіку;
- захистити громадян ЄС від тиску та ризиків для здоров'я та благополуччя, пов'язаних з навколишнім середовищем [1, с. 9].

Охорона навколишнього середовища та інновації допомагають створити нові можливості для бізнесу та збільшення зайнятості, що, в свою чергу, стимулює подальші інвестиції. Зелена економіка лежить в основі політики ЄС з метою забезпечення, щоб економічне зростання в Європі було екологічно стійким. ЄС також відіграє ключову роль у сприянні сталому розвитку на міжнародному рівні.

В Європейському Союзі було прийнято законодавство, спрямоване на покращення якості водних ресурсів, подолання забруднення повітря та шуму, забезпечення безпеки хімічних речовин, встановлення стандартів для поводження зі сміттям, охорону біорізноманіття та захисту рослин. Європейський Союз відіграє провідну роль у проведенні міжнародних переговорів з метою підвищення охорони навколишнього середовища. Цілі Європейського Союзу є юридично обов'язковими і їх виконання може розглядатися в Суді ЄС.

Список використаних джерел

- Екологічна політика і право ЄС: навчальний посібник / В.В. Ладиченко, І.В. Гиренко, Л.О. Головко, В.А. Вітів. – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2019. – 262 с.

Трохименко Аліна Русланівна
асистент кафедри цивільного та господарського права

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Основним завданням правового регулювання зобов'язальних відносин є створення сприятливих умов для запобігання невиконанню чи неналежному виконанню цивільно-правових зобов'язань. Чинне законодавство надає досить широкі можливості для захисту інтересів добросовісної сторони. Одним із таких інститутів є забезпечення зобов'язань [1, с. 103].

Належне виконання зобов'язань передбачає, що сторони, які беруть участь у зобов'язальних правовідносинах, виконують покладені на них обов'язки у точній відповідності із законом, договором, а за відсутності таких вказівок — з тими вимогами, які звичайно висуваються до виконання, а відтак — і з діловими звичаями, що склалися в комерційній практиці.

Проте на практиці існують непоодинокі випадки неналежного виконання договірних зобов'язань. Саме меті стимулювання належного виконання зобов'язань підпорядковані різні способи забезпечення [2, с. 9].

Відповідно до ч. 1 ст. 546 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком, правом довірчої власності. Перелік видів забезпечення виконання зобов'язань, наведений у ч.1 ст. 546 ЦК, не є вичерпним, оскільки згідно з ч. 2 ст. 546 ЦК договором або законом можуть бути встановлені інші види забезпечення виконання зобов'язань [3]. Внаслідок цього за чинним ЦК поняття забезпечення виконання зобов'язань не має легального визначення [4, с. 119].

Слід зазначити, що сама по собі відсутність легального визначення того чи іншого поняття, яке використовується у законі, не означає автоматично наявності помилки чи недоліку закону. Закон країни системи континентального права, особливо такий як Цивільний кодекс, повинен мати достатній ступінь абстрактності, щоб бути відкритим для доктринального тлумачення та формування права судовою практикою, бо саме це запобігає застаріванню закону, робить закон придатним для використання протягом десятиріч, а то і сторіч без внесення істотних змін до нього [5, с. 37].

Також, необхідно зазначити, що в сучасній юридичній літературі трапляються схожі думки щодо недоцільності закріплення загальних положень про забезпечення виконання зобов'язань на законодавчому рівні. У своїх наукових працях Н. В. Федорченко висвітлює думки наукової спільноти, яка критикує доцільність об'єднання відповідних правових інститутів в одній главі на тій підставі, що забезпечення виконання зобов'язання як окремого інституту не існує. Інші ж науковці стверджують, що цілісного вчення про забезпечення у вітчизняній цивілістиці поки що не створено, хоча є велика потреба в такому

вченні [6, с. 143]. Тому, відсутність легального визначення поняття «забезпечення виконання зобов'язань» спричинила численні спроби надати визначення зазначеного поняття через істотні ознаки [4, с.120].

Серед характерних ознак забезпечень названа лише залежність (акцесорність) правочину щодо забезпечення виконання зобов'язання від дійсності основного зобов'язання із одночасним застереженням про можливість встановлення іншого Цивільним кодексом [7, с. 37]. Хоча, гарантії, мають самостійний характер.

Так акцесорність до основного зобов'язання означає: недійсність основного зобов'язання тягне за собою недійсність додаткового зобов'язання, але недійсність додаткового не тягне за собою недійсності основного зобов'язання; припинення основного зобов'язання тягне за собою припинення і додаткового, але припинення додаткового не тягне припинення основного; забезпечувальне зобов'язання слідує за основним при переході прав кредитора до іншої особи; якщо строк позовної давності з основного зобов'язання пройшов (сплив), то неможливо пред'явити позов із додаткового зобов'язання [2, с. 9]. Таке визначення вочевидь виключає віднесення до видів забезпечення виконання зобов'язань гарантії, оскільки відповідно до ст. 562 ЦК зобов'язання гаранта не залежить від основного зобов'язання [4, с. 23].

Чимало дослідників включають у визначення забезпечення виконання зобов'язань стимулюючу функцію як істотну ознаку. У цьому сенсі показовою є думка Р. Хаметова та О. Миронової, які вважають, що під способами забезпечення виконання зобов'язань маються на увазі спеціальні засоби, які достатньою мірою гарантують виконання основного зобов'язання та стимулюють боржника до належної поведінки. Важко не помітити, що у цьому визначенні вираз «остатньою мірою гарантують» є нечітким і потребує власного визначення. Що ж до стимулювання боржника до належної поведінки, то, по-перше, застосування забезпечення далеко не завжди має наслідком таке стимулювання. Так, неустойка, встановлена не за прострочення, а за невиконання зобов'язання, та завдаток можуть слугувати не тільки посиленню, а й послабленню договору, тобто не стимулювати боржника, а сприйматись боржником як шлях до звільнення від зобов'язання, тобто виконувати тим самим функцію, протилежну стимулюючій. Цього прикладу достатньо для висновку про те, що стимулювання боржника не є істотною ознакою забезпечення виконання зобов'язань взагалі та неустойки і завдатку зокрема, оскільки істотною ознакою може бути тільки така ознака, яка наявна завжди. Подруге, якщо мати на увазі не фактичне досягнення стимулювання, а направленість на спонукання до належної поведінки, то така направленість є характерною для правового регулювання взагалі, оскільки предметом правового впливу є саме вольові відносини [4, с. 121-122]. Відтак, на думку Ю.Ю. Попова, істотною ознакою видів забезпечення виконання зобов'язань стимулююча функція вважатися не може.

Також, багато дослідників зазначають і захисну, і стимулюючу спрямованість усіх видів забезпечення виконання зобов'язання. Але при цьому слід зауважити, що пріоритет ними віддається стимулюванню боржника, а не захисту прав кредитора. Так, Ч. Н. Азімов, визначаючи види забезпечення зобов'язань як «заходи, що стимулюють боржника до належного виконання зобов'язання», також вказує, що спільним для всіх видів забезпечення є те, що зобов'язання тією чи іншою мірою, залежно від виду забезпечення, захищають кредитора від збитків, які можуть виникнути у нього в результаті порушень, допущених боржником. Тим самим учений підкреслює захисний характер видів забезпечення у разі порушення зобов'язання боржником, але увагу на цьому не акцентує [8, с. 3]. Ю. В. Носік забезпеченням виконання зобов'язання називає «додаткові правовідносини (зобов'язання), спрямовані на стимулювання боржника до точного і неухильного виконання основного зобов'язання і попередження та (або) зменшення негативних наслідків від можливого його порушення» [9, с. 548-549]. Саме таке бачення призначення видів забезпечення виконання зобов'язання вважається усталеним у сучасній доктрині цивільного права.

На думку І. Й. Пучковської, неупереджений погляд на зміст норм чинного ЦК, що закріплюють сутність певних видів забезпечення виконання зобов'язань, дозволяє зробити висновок про захисну природу останніх. Очевидно, що сучасне законодавство пов'язує реалізацію кожного із них виключно із порушенням зобов'язання, наділяючи кредитора правам захистити свої інтереси передбаченим певним видом забезпечення способом [7, с. 39].

З огляду на вищесказане, можна зробити висновок, що забезпечення виконання зобов'язань - це врегульований законодавчими актами, договором та іншими джерелами цивільного права спосіб кредитора впливати на свідомість і поведінку боржника з метою дотримання визначених меж поведінки під загрозою вчинення кредитором певних дій, які обумовлюють настання негативних наслідків майнового характеру для боржника.

Список використаних джерел

1. Слома В.М. Розвиток інституту забезпечення виконання зобов’язань у цивільному законодавстві. Університетські наукові записки. 2006. № 1 (17).
2. Ханик-Посполітак Р. Ю. Забезпечення виконання зобов'язань: чинний та новий Цивільні кодекси України. 20-те вид. 2002. С. 9–12. Режим доступу: http://surl.li/byahc.
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
4. Попов Ю.Ю. Поняття забезпечення виконання зобов'язання. Право України. 2008. № 6. С. 119–124. Режим доступу: http://surl.li/byagc.
5. Попов Ю.Ю. Суддівське правотворення на прикладі регулювання відносин щодо неукладених угод // Юридичний радник. – 2005. – № 5. – С.34-38. – Режим доступу: http://popovyuyu.narod.ru/14_suddivske_pravotvorennya.htm

6. Федорченко Н. В. Неустойка як спосіб забезпечення виконання договірних зобов'язань з надання послуг. Питання розвитку договірних відносин. 19-те вид. 2019. С. 141–145. Режим доступу: https://doi.org/10.32849/2409-9201.2019.19.30.
7. Пучковська І. Й. Про основне призначення видів забезпечення виконання зобов'язання. Problems of legality. 2020. С. 36–44. Режим доступу: https://doi.org/10.21564/2414-990x.148.195125.
8. Азімов Ч. Н. Забезпечення виконання зобов'язань : навч. посіб. Харків, 1995. 49 с.
9. Боднар Т. В., Дзера О. В., Кузнєцова Н. С. та ін. Договірне право України. Загальна частина : навч. посіб. / за ред. О. В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 896 с.

Пушкар Марина Василівна,
Доцент кафедри цивільного та господарського права, к.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

У період воєнного стану не можуть бути припинені та обмежені повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також судів, органів прокуратури України, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та органів, підрозділи яких здійснюють контррозвідувальну діяльність [1].

Стаття 12-2 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» говорить про те, що в умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням рф на територію України, веденням активних бойових дій та тимчасову окупацію окремих територій, низка судів в Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Київській, Луганській, Миколаївській, Сумській, Чернігівській, Харківській та Херсонській областях призупинили свою діяльність. Внаслідок чого відповідними розпорядженнями Голови Верховного Суду «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану», враховуючи неможливість судами здійснювати правосуддя під час воєнного стану, територіальну підсудність судових справ, що розглядались в цих судах, було змінено[2].

Звичайно при здійсненні цивільного правосуддя в умовах воєнного стану та збройної агресії судді стикаються із складнощами, які виникають із реалізацією положень цивільного процесуального законодавства, особливо це стосується окупованих територій, тому і виникла необхідність підготовки відповідних методичних роз'яснень судам України.

Так, 2 березня 2022 р. Рада суддів України видала Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану [3]. Серед основних рекомендацій щодо розгляду судових справ є такі:

- суди по можливості мають відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних судових розглядів);
- суди мають розглядати справи, які не є невідкладними, за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження;
- суди мають виважено підходити до питань, пов'язаних з поверненням процесуальних документів, залишенням їх без руху тощо;
- суди мають продовжувати процесуальні строки щонайменше до закінчення воєнного стану [4].

Варто враховувати, що запровадження воєнного стану на певній території є поважною причиною для поновлення процесуальних строків, про що зазначив Верховний суд [5].

Отже, ситуація в Україні в умовах війни дуже мінлива. Керівництво країни, зокрема й судова гілка влади намагаються якомога швидше адаптуватися до розвитку подій, але учасники судового процесу повинні:

1) слідкувати за оновленнями, які публікуються на сайтах Судової влади України, Верховного Суду та безпосередньо суду, який розглядає вашу справу;

2) мати всі документи справи в паперовому та електронному варіантах з метою відновлення втраченого провадження на випадок їх знищення;

3) не забувати про Електронний суд, можливість подавати процесуальні документи через Електронний суд та брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції.

Література:

3 Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення 18.05.2022).

4 Перелік судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану (зведена таблиця). URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist/ (дата

5 Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. URL: http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikuvala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu (дата звернення 18.05.2022).

6 Дарина Васильєва Судові засідання в умовах війни. Які справи розглядають та в якому порядку. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/sudovi-zasidannya-v-umovah-viyni-yaki-spravi-rozglyadayut-ta-v-yakomu-poryadku-.html (дата звернення 18.05.2022).

7 Особливості здійснення правосуддя на території, на якій введено воєнний стан. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1261727/ (дата звернення 18.05.2022).

Гриненко Богдана,
студентка 3 курсу
1904-група НУБіП України

ПРИНЦИПИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В умовах сьогодення важливе значення набуває забезпечення належного здійснення господарської діяльності, встановлення відповідальності учасників господарських відносин. Це є необхідною умовою дієвого механізму забезпечення законності і правового господарського порядку в Україні.

У чинному законодавстві не міститься визначення поняття господарсько-правова відповідальність. В юридичній літературі сформувалось багато різноманітних понять, якими визначається господарсько-правова відповідальність. На нашу думку, найбільш вдалим є визначення, запропоноване О.О. Кикоть: "Господарсько-правова відповідальність – це врегульовані нормами господарського права відносини між суб'єктами господарювання із можливим залученням державних органів, що виникли на підставі господарського правопорушення та передбачають несприятливі наслідки у вигляді майнових обтяжень відповідно до закону або договору для порушника" [1].

Господарсько-правова відповідальність, як інститут права, базується на принципах, які формально закріплені у ст. 216 Господарського кодексу України (далі – ГКУ).

А.М. Колодій в своїй монографії "Принципи права України" визначає, що принципи – це "такі відправні ідеї його буття, що виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу держави і права, є однопорядковими із сутністю права і утворюють його головні риси, відрізняються універсальністю, вищою імперативністю і загальною значимістю, відповідають об'єктивній необхідності побудови і зміцнення певного суспільного ладу" [2].

В.С. Щербина надає принципам більш практичне застосування, де принципи права виступають як орієнтири в правотворчій, правоінтерпретаційній і правозастосовній діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, громадян і громадських організацій [3].

Я.П. Зейкан, адвокат, вважає, що принципи господарсько-правової відповідальності (зокрема закріплених у ч. 3 ст. 216 ГК України та ін.) мають практичну спрямованість, їх значення як засобів юридичної техніки захисту прав і законних інтересів учасників господарських відносин є суттєвими [4].

Отже, принципи господарсько-правової відповідальності вказують на сутність і характер правового регулювання такої відповідальності і мають вагоме значення у практичному їх застосуванні.

Згідно з ч. 3 ст. 216 ГК України сформульовано такі принципи господарсько-правової відповідальності:

– потерпіла сторона має право на відшкодування збитків незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;

– передбачена законом відповідальність виробника (продавця) за недоброякісність продукції застосовується також незалежно від того, чи є застереження про це в договорі;

– сплата штрафних санкцій за порушення зобов'язання, а також відшкодування збитків не звільняють правопорушника без згоди другої сторони від виконання прийнятих зобов'язань у натурі;

– у господарському договорі неприпустимі застереження щодо виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції [5].

Аналізуючи дані принципи можна дійти висновку, що господарська відповідальність загалом є матеріальною відповідальністю і за правопорушення у сфері господарювання до правопорушника застосовуються санкції майнового (економічного) характеру.

Господарське законодавство закріплює з-поміж інших такий принцип, як повна майнова відповідальність аж до оголошення банкрутом (ч. 4. ст. 205 ГК України).

Варто наголосити, що у господарському законодавстві, як і у будь-якому іншому до правопорушника може бути застосовано відповідальність лише за наявності вини, а це вказує на принцип презумпції невинуватості.

В юридичній літературі певні автори розглядають принципи господарсько-правової відповідальності, як загальні принципи господарсько-правової відповідальності, серед яких принципи: об'єктивності відповідальності у формі відшкодування збитків; реального виконання зобов'язань; недопущення виключення або обмеження відповідальності виробника (продавця) продукції [6].

В.Б. Саксонов зазначає, що принципи господарсько правової відповідальності можуть розумітися як у широкому, так і у вузькому значенні. В першому випадку, це принципи – основні засади. В інших випадках такі загальні положення принципами не називаються, але ж за змістом вони є такими. На його думку, основні засади, принципи є положеннями найбільш загального змісту, тому вони не можуть застосовуватися всупереч конкретним (спеціальним) положенням законів. [7].

Висновки. Принципи господарсько-правової відповідальності входять до складу діючого законодавства, тому вони підлягають застосуванню при вирішенні господарсько-правових спорів.

Зважаючи на суттєву теоретичну та практичну значимість даної проблематики щодо принципів господарсько-правової відповідальності

потребує подальшого дослідження для формування усталеної наукової позиції щодо вказаної тематики у вітчизняній юриспруденції.

Список використаної літератури

1 Кикоть О. О. Поняття господарсько-правової відповідальності та її місце в системі права / О. О. Кикоть // Часопис Київського університету права. - 2012. - No 4. - С. 229-232

2 Колодій А. М. Принципи права України: монографія / А. М. Колодій. – К., 1998.

3 Актуальні проблеми господарського права: навч. посібник / за ред. В.С. Щербини. – К., 2012., с. 129

4 Зейкан Я. П. Адвокат: навички професії: практичний посібник. – 2-ге вид. – К., 2008, С.88,719

5 Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 року, із наступними змінами та доповненнями / Відомості Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15

6 Гелич А. О., Бокоч І. М. принципи господарсько-правової відповідальності // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://conference.nau.edu.ua/index.php/tl/mnpk/paper/download/3719/2821

7 Саксонов В.Б. Принципи господарсько-правової відповідальності. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 3. С. 107-115. URL // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_3_15

Вакулюк В.Ф.
студентка юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна
науковий керівник: Панькова Л.О.
кандидатка юридичних наук, доцентка
кафедри цивільного та господарського права

ВИДИ ОПЕРАТИВНО-ГОСПОДАРСЬКИХ САНКЦІЙ У ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРАХ

Учасники господарських відносин, відповідно до законодавства України, несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій.

Постійне вдосконалення організаційної структури у суб'єктів економічного обороту збільшує кількість варіантів впливу на контрагентів без звернення для сприяння третьої сили задля реалізації своїх правомочностей.

Санкції покращують механізм самоуправління та підвищення культури господарювання та сприяють прискоренню господарського обігу.

Оперативно-господарські санкції, в свою чергу, надають право замовнику отримати суму нарахованих штрафних санкцій у зв`язку з невиконанням або неналежним виконання договору та спричинених збитків з сум, які підлягають сплаті підряднику.

Проблема поняття, сутності, якісних ознак, підстав і порядку застосування оперативно-господарських санкцій натепер є досить актуальною, зважаючи на той факт, що виділення норм, які врегульовують їх функціонування, вперше було здійснено на законодавчому рівні в результаті прийняття Господарського кодексу України.

Незважаючи на високу результативність оперативних санкцій, ці заходи необґрунтовано залишені поза увагою науки господарського права. Хоча сам термін було введено на початку 50-х років минулого століття, виділення оперативних заходів у радянській цивілістиці як відносно самостійної правової категорії відбулося лише в 60-ті роки [1, с. 32].

Відповідно до ч. 1 ст. 235 ГК України, оперативно-господарськими санкціями є заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення чи попередження повторення порушення зобов'язання, що

використовуються самими сторонами зобов’язання в односторонньому порядку.

Правовою підставою для застосування оперативно-господарських санкій до суб’єктів господарювання та інших учасників господарських відносин, відповідно до законодавства є факт порушення господарських зобов’язань.

Водночас необхідно зазначити, що юридичною підставою застосування оперативно-господарських санкцій є господарський договір, а фактичною – порушення господарського зобов’язання другою стороною.

ГК України визначає, що сторони можуть передбачати використання таких видів оперативно-господарських санкцій:

- одностороння відмова від виконання свого зобов'язання управненою стороною, із звільненням її від відповідальності за це - у разі порушення зобов'язання другою стороною;
- відмова управненої сторони зобов'язання від прийняття подальшого виконання зобов'язання, порушеного другою стороною, або повернення в односторонньому порядку виконаного кредитором за зобов'язанням (списання з рахунку боржника в безакцептному порядку коштів, сплачених за неякісну продукцію, тощо);
- встановлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання: зміна порядку оплати продукції (робіт, послуг), переведення платника на попередню оплату продукції (робіт, послуг) або на оплату після перевірки їх якості тощо;
- відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин із стороною, яка порушує зобов'язання.

Проте, встановлений ч. 1 статті 236 ГК України перелік не є вичерним. Законодавець дозволив сторонам передбачити у договорі також інші оперативно-господарські санкції. Тож замовники можуть або вибрати якусь із санкцій, наведених вище, або ж передбачити власну санкцію в договорі.

При цьому, якщо в договорі буде передбачено застосування замовником такої санкції як, наприклад: «відмова від встановлення на майбутнє господарських відносин із стороною, яка порушує зобов'язання», - то при застосуванні зазначеної санкції слід повідомити контрагента як сторону договору.

Разом з тим, у договорі має бути визначено порядок застосування сторонами конкретних оперативно-господарських санкцій.

Так, господарський договір повинен визначати необхідний вид оперативно-господарської санкції та порядок її застосування. А ще

важливим є те, що оперативно-господарські санкції застосовуються незалежно від вини суб'єкта, який порушив господарське зобов'язання. Тобто підставою застосування таких санкцій є один тільки факт правопорушення господарського зобов'язання другою стороною.

Разом з тим, замовники можуть застосовувати оперативно-господарські санкції одночасно з відшкодуванням збитків та стягненням штрафних санкцій.

А тому для застосування до контрагента (порушника господарського зобов’язання) оперативно-господарських санкцій замовник має ще на етапі затвердження документації у проекті договору передбачити окрім права застосування зазначених санкцій, ще їх вид та порядок застосування.

Водночас звернемо увагу, що в разі незгоди з застосуванням оперативно-господарської санкції заінтересована сторона може звернутися до суду з заявою про скасування такої санкції та відшкодування збитків, завданих її застосуванням.

Зважаючи на специфіку наведених у ГК України оперативних заходів, було б доцільно поділити їх на дві основні групи залежно від способу їх впливу на порушника господарського зобов’язання:

– заходи відмовного характеру: до цієї групи слід віднести односторонню відмову від господарського договору, відмову від оплати за зобов’язанням, відмову від прийняття виконання тощо;

– заходи превентивного характеру: відстрочення відвантаження чи виконання робіт, зміна порядку оплати продукції, переведення платника на попередню оплату або оплату після проведення перевірки якості тощо.

Виходячи з аналізу судових рішень «Єдиного державного реєстру судових рішень» можна зрозуміти, що найбільше спорів в суди надходить з приводу скасування такої оперативно-господарської санкції, як «донарахування обсягу та вартості недорахованої електроенергії внаслідок порушення правил користування електричної енергії» та «відмова від оплати за зобов’язанням, яке виконано неналежним чином» [3, с. 8].

Варто звернути увагу на спроби обмеження можливості застосування оперативно-господарської санкції у вигляді односторонньої відмови від виконання зобов’язань, якщо сторона, яка цю санкцію застосовує, займає монопольне становище на ринку певних послуг. Отже, відмова від виконання зобов’язання як оперативно-господарська санкція може бути застосована незалежно від специфіки суб’єкта, що її застосовує.

Отже, можна стверджувати, що оперативно-господарські санкції є заходами оперативного впливу на правопорушника задля припинення або попередження порушень зобов’язання, що використовуються самими

сторонами зобов’язання в односторонньому порядку. До суб’єкта, який порушив господарське зобов’язання, можуть бути застосовані лише ті оперативно-господарські санкції, застосування яких передбачено договором.

Список використаних джерел

8Карпов М. с. Некоторые вопросы правовой природы мер оперативного воздействия. *Адвокат*. 2003. № 8. С. 30-41.

9Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р., № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18.

10 Талькова З. Ф. Підстави, види та форми господарсько-правової відповідальності: дисертація. Донецьк. 2010. 394 с.

Лук'яненко В. О.
студент 3 курсу юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і
природокористування України
м. Київ, Україна
науковий керівник: Панькова Л. О.
доцент кафедри цивільного і господарського права.

КОРПОРАЦІЯ ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Проблема точності поняття «корпорація» має комплексний характер і перебуває на стику політики, економіки і права. Варто зазначити, що у різних країнах світу термін «корпорація» має різний зміст або таке поняття відсутнє зовсім. Однак навіть у тих країнах, де корпорації визначені законодавчо, вони мають специфічну мету функціонування та відповідні характерні ознаки. Так, у англосаксонських країнах (США, Канада, Велика Британія, Австралія, Нова Зеландія) поняття «корпорація» використовується достатньо широко, означаючи цілісність певного утворення та його можливість виступати учасником правовідносин.

Трактування дефініції «корпорація» в економічному та правовому аспектах у більшості літературних джерел є подібні. Так, С. Росс розглядає корпорацію як бізнес, що оснований у вигляді окремої юридичної особи, яка складається з однієї чи більше приватних або юридичних осіб. Подібну характеристику надають корпорації і П. Самуельсон та В. Нордхаус: «юридична особа, яка може самостійно продавати і купувати, позичати гроші, виготовляти товари й послуги та вступати у контрактні відносини, має право обмеженої відповідальності, відповідно до якого інвестиції кожного із власників корпорації обмежені жорстко певним розміром» [1, с. 45].

Ключовими учасниками корпоративних відносин у англосаксонських країнах є керуючі, директори, акціонери (в основному, інституціональні інвестори), держава, біржі, саморегульовані організації, консалтингові фірми, що надають консультаційні послуги корпораціям і акціонерам з питань корпоративного управління та голосування за дорученням.

У США під поняттям «корпорація» розуміється достатньо широке коло юридичних осіб. Тут до корпорацій відносять лише приватні та публічні акціонерні товариства, різниця між якими визначається не за ознакою обсягу підприємницької діяльності, а за можливістю лістингу на фондовій біржі. До ознак підприємницьких корпорацій у США, які найбільше підпадають під визначення поняття «корпорація», О.М. Сироєдова відносить: обмежену відповідальність учасників корпорації за її боргами; вільне відчуження

власниками своїх корпоративних прав (за винятком закритих корпорацій); наявність централізованого управління, за якого управлінські функції виконують відокремлені від учасників корпорації органи; безстроковий період існування, тобто функціонування незалежно від складу її учасників; висока міра роздробленості пакету акцій корпорації [2, с. 21].

Під поняттям «корпорація» у країнах континентальної Європи (Німеччина, Франція, Австрія, Нідерланди, Швеція, Норвегія) розуміється певним чином організований колектив осіб і капіталів, що характеризується загальними груповими інтересами для здійснення будь-якої соціально корисної діяльності і наділений статусом юридичної особи. В Європі до корпоративних відносин включають такі основні групи суб'єктів: держава, акціонери, країн структури і організовані працівники. У більшості європейських держав в законах, які регулюють господарську діяльність, історично закріплено соціальне партнерство праці, капіталу та уряду.

У країнах Східної Азії корпорації утворилися в результаті впровадження на Схід американської моделі управління, в якій акціонери складають юридичну основу корпорації. Однак у поєднанні з сильною національною традицією організації життя суспільства вона породила особливий її різновид. Функціонування корпорацій у східноазіатських країнах базується на такому принципі: «всі стратегічно важливі для держави види виробництв створюються і контролюються нею на початкових етапах становлення і розвитку». Держава засновує, а пізніше дає можливість приватизувати нові успішні корпорації. Держава відіграє одну із ключових ролей в управлінні східноазіатськими корпораціями. Зокрема, у випадках кризового фінансового стану корпорацій, держава може мати офіційне і неофіційне представництво в Раді таких корпорацій, а також надавати їм фінансову підтримку.

Якщо брати до уваги українське законодавство , то відповідно до Господарського кодексу України, корпорацією визнається договірне об'єднання, що створене на основі складання виробничих, наукових та комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, із делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного із учасників органам управління корпорації [3]. Щодо даного визначення, варто зазначити, що необхідно внести зміни у вітчизняне законодавство щодо трактування терміну «корпорація», адже у більшості європейських держав дана дефініція вживається в ширшому розумінні.

Отже, корпораціями у переважній більшості країн вважаються складні господарські системи, що являють собою об'єднання осіб і фінансових ресурсів для досягнення комерційних цілей, організовані за принципом членства, учасники яких несуть обмежену відповідальність за зобов'язаннями всієї юридичної особи. Також усім корпораціям властива особлива внутрішня структура, що складається з органів управління різної компетенції, які

здійснюють відповідну діяльність і уповноважені діючою системою права на правотворчість.

Список використаних джерел

1. Самуэльсон П. Экономика, 18-е издание: пер. с англ. *ООО «И.Д. Вильямс»*. 2010. 1360 с.

2. Сыродоева О.Н. Акционерное право США и России (сравнительный анализ). *Издательство «Спарк»* 1996. 112 с.

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15

Канарик Ю. С.
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного та господарського права
НУБіП України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН В РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Досить великої актуальності у контексті гармонізаційного процесу в Україні набуває вивчення витоків українського права, історія якого сягає стародавніх часів. Адже не можна не погодитися, що саме римське право є однією з підвалин сучасної європейської цивілізації, а історичне походження і розвиток українського права пов’язані з римською правовою доктриною. Не виняток тому й сфера договірних відносин. З огляду на вищезазначене, цілком очікувано, що дослідження договірних аспектів набирає обертів в українській правовій доктрині, не втрачаючи й нині своєї актуальності.

Договір є одним із найдавніших інститутів цивільного права, його витоки мають більш ніж тисячолітню історію. Зародившись у часи Римської імперії, договірне право стало першим всесвітньовідомим правом суспільства, яке регулювало відносини товарного виробництва, а договори – основною правовою формою, за якою здійснювався товарний і господарський обіг. Вчені зазначають, що закладені римським приватним правом положення щодо порядку укладення, змісту, форми, умов виконання та підстав припинення договірних зобов’язань стали підґрунтям для формування договірного права у всіх правових системах [1,с.48].

З виникненням права власності виникла потреба договірних відносин, і договірного права вцілому. Цікаво, що можливість визначення умов договору випливала не з правової норми, а була обумовлена особливим характером розвитку цивільних відносин. Хочемо відмітити, що ще грецький філософ Епікур зазначав, що «держава і право з’являються тоді, коли люди уклали між собою угоду з метою забезпечити загальну користь – взаємну безпеку» [2, с. 258–260]. Ми можемо констатувати той факт, що договір є

найдавнішою правовою конструкцією, що розвивалася одночасно з розвитком приватного права протягом багатьох віків. Раніше нього в історії джерел права, які ще проходили стадію формування, були лише звичаї, а у сфері зобов'язального права, що складалося, – делікти. Проте, І. А. Покровський слушно зауважував, що делікти були прямим спадкоємцем одного з найбільш огидних пережитків родового ладу – помсти [3, с. 291]. Делікти і договори протягом досить тривалого часу були єдиними визнаними державою засадами виникнення зобов'язань. У період розквіту римського приватного права, як зазначає Резніченко С.В., незважаючи на те, що дедалі більш очевидною ставала вузькість двочленної формули основ виникнення зобов'язань, і згодом, коли спочатку Юстиніаном, а за ним Гаєм була висловлена ідея про необхідність, принаймні, ще двох груп основ: квазіделіктів і квазідоговорів, договір всеодно продовжував відігравати чільну роль у їхній системі [4]. Більше того, значення договору зростало.

Договір – це домовленість (узгоджене вираження волі) двох або більше сторін, спрямована на досягнення певного правового результату, а саме: виникнення, зміну або припинення прав та обов’язків [5, с.87]. Під час укладення договору воля сторін повинна бути взаємною, спрямованою на досягнення певної мети. Для виникнення договору необхідний зовнішній вираз волі, причому доступний для правильного сприйняття і розуміння оточуючими. Воля укласти договір могла бути виражена усно, письмово, певною поведінкою, а в деяких випадках мовчанням або за допомогою конклюдентних дій. Система договорів в Римі була досить консервативною, оскільки римське право визнавало лише два види договорів – контракти та пакти. Варто відзначити, що більшість можливих класифікацій договорів (контрактів) безпосередньо сприйняті вітчизняною договірною системою з римського приватного права. Як в українському, так і у римському праві, виділяють наступні види договорів: вербальні (усні) та літеральні (письмові); реальні та консенсуальні; односторонні та двосторонні (багатосторонні); казуальні та абстрактні; оплатні та безоплатні; номінальні (поіменовані) та інномінальні (безіменні, які не мали власних найменувань і характеризувалися за допомогою опису дій сторін, як то: «даю тобі річ, аби ти дав мені іншу», «даю тобі річ, аби ти виконав дію на мою користь» тощо. Останні, інномінальні договори, в українському цивільному праві мають назву "нетипові договори" і є прикладом прихованої (латентної) рецепції римського права [6]. Стосовно змісту договору, варто відмітити, що він мав декілька компонентів: конститутивні елементи (згода сторін, предмет та підстави договору; без необхідних елементів немає самого договору; предметом договору є товар з визначеною ціною), природні елементи (включалися до змісту договору і не були необхідними, хоча й характерними для певного виду договорів), акцидентальні елементи договору не були характерними для певного договору, вони конкретизували різні обставини

виконання договору). Порядок укладання договору представляв собою певний процес, який мав 2 стадії: оферту — пропозицію укласти договір, яку робить зацікавлена сторона; акцепт — прийняття оферти контрагентом. За загальним правилом, договори укладалися особисто. Проте, згодом виникла необхідність у представництві при укладанні договору.

Проведений аналіз деяких аспектів договірних відносин в римському приватному праві дає можливість зробити висновки про їх значимість для формування сучасної концепції українського цивільного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пилипенко С. Особливості правового регулювання відносин за договором, укладеним в електронній формі. *Підприємництво, господарство і право*. *Сер. Цивільне право і процес*. 2020. Вип. 8. С. 48-53.
2. Цивільне право України : навч. посіб. / за ред. Р. О. Стефанчука. Київ: Правова єдність, 2009. 534 с.
3. Покровский И. А. История римского права. Петроград, 1918. 570 с.
4. Резніченко С. В. Еволюція договору: деякі аспекти. URL: http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/705/1/%D0%A0%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%A1.%D0%92.%20%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%83%20%D0%B4%D0%B5%D1%8F%D0%BA%D1%96%20%D0%B0%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8.pdf (дата звернення 16.05.2022)
5. Основи римського приватного права : навч.метод. посібн. / за ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. 294 с.
6. Гончаренко В. О. Рецепція римського приватного права як основа розвитку сучасного цивільного законодавства України. *Держава і право*: *Юридичні і політичні науки*. Спецвипуск. Т. 1. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. С. 351 – 356.

Ковальова Світлана Сергіївна,
к.ю.н., доцентка кафедри адміністративного та фінансового права
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МОРОДЕРСТВО ТА ІНШІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, СКОЄНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених [1]. Саме так у ст. 432 Кримінального кодексу України визначається мародерство. Наразі, це та ситуація, за якої військовослужбовець умисно,

повністю усвідомлюючи свої дії, забирає у вбитих чи поранених їх особисті речі. Варто зазначити, що саме особисті речі, а не ті, які можуть надалі бути використані для ведення бойових дій. Тобто це не зброя, не патрони, не документи, які містять певні військові відомості. У такому випадку такі дії військовослужбовця будуть кваліфікуватися як мародерство. Наразі це стосується лише військовослужбовців, а не цивільних громадян, і тільки якщо такі дії вчиняються на полі бою. Під полем бою, за загальним правилом, розуміється земельна ділянка, зокрема у межах певного населеного пункту, морський, повітряний простір, в якому ведуться бойові дії. Тож мародерство — це суто військове кримінальне правопорушення. А відповідно — застосування цього поняття до осіб, які не є військовослужбовцями і, наприклад, вчинили крадіжку в зоні ведення активних бойових дій, не є коректним. 7 березня 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство»[2]. Як на нашу думку, він певним чином спричинив неправильне застосування терміну «мародерство», адже цим законом вносилися зміни, зокрема у ст. 185 (крадіжка), 186 (грабіж) і 187 (розбій) ККУ. Так, до обставин, які обтяжують покарання, додали вчинення кримінальних правопорушень в умовах воєнного або надзвичайного стану. Варто наголосити, що ні крадіжка, ні грабіж, ні розбій мародерством не є, однак, виходячи з назви закону, почалося застосування терміну «мародерство» до цих кримінальних правопорушень. Водночас зміни безпосередньо до складу мародерства, як кримінального правопорушення, цим законом не внесені. Було лише змінено мінімальну межу строку позбавлення волі з трьох до п’яти років. Кримінальний кодекс України, а саме ст. 185, визначає крадіжку як таємне викрадення чужого майна. Мародерство ж, як вже зазначалось, це викрадення речей у вбитого чи пораненого на полі бою. Перше, на що необхідно звернути увагу — це спосіб. Займатися мародерством можна і відкрито, наприклад вирвавши у пораненого його обручку, вкрасти ж можна тільки таємно. Окрім цього, ці два кримінальні правопорушення відрізняються і за суб’єктом та місцем їх вчинення. Вчинити мародерство може лише військовослужбовець і тільки на полі бою. Водночас крадіжку може вчинити будь-яка осудна особа, яка досягла 14 років, незалежно від того, ведуться активні бойові дії чи ні. Наявність військових дій для кваліфікації кримінального правопорушення як крадіжки має значення, але це є кваліфікуючою, тобто обтяжуючою покарання обставиною. Виходячи з вищевикладеного, якщо будь-яка особа таємно вчинила викрадення під час воєнного стану, то це крадіжка з обставинами, за яких обтяжується покарання. Якщо ж військовослужбовець на полі бою у пораненої чи вбитої особи забрав її особисті речі, то це мародерство.

Грабіж — це відкрите викрадення чужого майна. Розбоєм же є напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя і здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого

насильства. Тобто під нападом розуміється раптова, несподівана для потерпілого, короткочасна, але агресивна, насильницька дія, яка спрямована на протиправне заволодіння майном.

Що стосується воєнного стану, то це, так само як і при крадіжці, є кваліфікуючою обставиною, яка обтяжує покарання, однак для кваліфікації такого кримінального правопорушення не потребується його вчинення безпосередньо в зоні бойових дій. Така ж ситуація і з суб'єктом. Це може бути будь-яка осудна особа, яка досягла 14 років.

Література

1.Кримінальний кодекс України. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

2.Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» URL: https://zakon.rada.gov.ua

Садулаев А.І.,

спірант, кафедри цивільного та господарського права, Національний університет біоресурсів і природокористування України

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Вітчизняне законодавство, міжнародні акти ратифіковані Україною гарантують іноземцям та особам без громадянства практичне визнання і здійснення їх прав і свобод та законних інтересів, що є основним критерієм правової, демократичної і соціальної держави. Українська держава в особі уповноважених органів публічної влади прикладає максимальні зусилля для вирішення існуючих проблемних питань, що виникають із особливостей правового статусу іноземців та осіб без громадянства.

Кінець минулого століття і двадцять перше сторіччя характеризується численними збройними конфліктами, в тому числі й повномасштабною агресією Росії проти України, що призвело не тільки до погіршення соціальних та економічних проблемних питань, але й загострило проблему міграційної політики, яка охопила більшість європейських країн, внаслідок чого існують численні групи внутрішньо-переміщених осіб. Останні події, які відбувалися в Білорусії, наглядно свідчать, що проблеми пов'язані із міграційною політикою негативно впливають на країни до яких прямують численні міграційні потоки громадян, а також усіх учасників міграційних процесів, адже неврегульованість вказаних питань може загрожувати національній безпеці будь-якої держави.

Масштаби міграційних процесів на початку XXI століття спонукали керівні структури ЄС визнати міграцію новим «глобальним феноменом» та кардинально переглянути свій підхід до її регулювання. В законодавчій сфері

це позначилося на прийнятті в таких суттєвих орієнтирів, як зміцнення
співробітництва та взаємодії між державами-членами з питань міграції та активізація взаємодії з країнами походження мігрантів та транзитними країнами, насамперед у межах Європейської політики сусідства [1, с. 171].

Зважуючи на існуючі проблеми правового захисту прав іноземців та осіб без громадянства, зарубіжний досвід вирішення проблемних питань пов'язаних із правами і свободами вказаної категорії осіб, потребує звернути свої погляди на адміністративне судочинство у цій сфері відносин, тому ми погоджуємося із думкою судді Федерального адміністративного суду Німеччини Мартіна Штайнкюлера, який стверджує, а чи не можна було б забезпечувати такий захист основоположних прав у межах діяльності спеціальних судових складів у судах загального судочинства? Чи все ж самостійна система адміністративних судів робитиме це краще? Переважна більшість держав Європи – у тому числі Німеччина – вирішила це питання на користь створення та діяльності самостійної системи адміністративної юстиції. З моєї особистої точки зору та з огляду на спеціалізацію та істотні відмінності в процесуальному праві саме запровадження самостійного адміністративного судочинства є найкращим рішенням та сприймається майже як безальтернативне. Треба визнати, що все ж існують відчутні відмінності між тією ситуацією, коли в суді сперечаються дві приватні особи із однаковим статусним рівнем, та спором в якому громадянинові протистоїть держава: ефективний захист прав людини у такому випадку вимагає, щоб така владна та практична перевага врівноважувалась за допомогою особливостей процесуального права та способу ведення судового провадження [2, с. 34].

При цьому слід звернути увагу, що правовий захист іноземців та осіб без громадянства закріплений як в конституції відповідної держави, так і спеціальних законах. Наприклад, якщо в Польщі основні положення захисту прав іноземців та осіб без громадянства закріплені в Конституції країни, тоді як в Чехії зазначені положення закріплені в Хартії.

Звертаючись до міжнародного досвіду, можна зробити проміжний висновок, що найбільш сталі позиції адміністративна юстиція має в Німеччині, Австрії, Італії, Франції, Бельгії, Туреччині, Фінляндії, Швеції; у країнах колишнього Варшавського блоку: Польщі, Болгарії, Чехії; у пострадянських державах: Латвії, Литві та Естонії. Активно розвивається інститут адміністративної юстиції в Іспанії, Нідерландах і Швейцарії. Вищі виборчі суди та вищі суди правосуддя розглядають публічно-правові спори і в країнах Латинської Америки – Бразилії та Уругваї [3, с.149].

Список використаних джерел:

1. Дячков В. Захист прав мігрантів, біженців та осіб без громадянства та внутрішньо переміщених осіб: європейський досвід, проблеми, пошук,

перспективи. Європейські інтеграційні процеси у XXI столітті: ключові тенденції, основні виклики та нові можливості. Збірник матеріалів міжнарод.наук.-практ. конф. (м. Київ, 26-27 березня 2018 р.). Київ: Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції. 2018. С. 167–173.
2. Штайнкюлер М. Захист прав людини та адміністративне судочинство. «Захист прав людини в адміністративному судочинстві: сучасний стан і перспективи розвитку в Україні»: Збірник матеріалів міжнарод. Наук.-практю конф. присвяченої 10-річчю процесуальної діяльності адміністративних судів України (м. Київ, 1 – 2 жовтня 2015 року) / За заг. ред. О.М. Нечитайла. – К.: Ваіте, 2015. С. 34–38.
3. Шведюк М. Реформа адміністративного судочинства України як запорука захисту прав людини. Урахування зарубіжного досвіду. «Захист прав людини в адміністративному судочинстві: сучасний стан і перспективи розвитку в Україні»: Збірник матеріалів міжнарод. Наук.-практю конф. присвяченої 10-річчю процесуальної діяльності адміністративних судів України (м. Київ, 1 – 2 жовтня 2015 року) / За заг. ред. О.М. Нечитайла. – К.: Ваіте, 2015. С. 147–151.

Світличний О.П.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного та
господарського права,
Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПУБЛІЧНО-СЕРВІСНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

Уведення нормативно-правовими актами в правовий обіг понять: «послуги», «державні послуги», «публічні послуги», «адміністративні послуги», «муніципальні послуги», «соціальні послуги», «побутові послуги» тощо, з одного боку спрямовані виступати своєрідним регулятором гармонійних взаємостосунків між органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та іншими уповноваженими суб'єктами, а з іншого – спрямовані на пріоритет прав і свобод людини та громадянина.

Необхідність надання різного виду послуг, спонукає законодавця вживати різні дефініції «послуга». Зокрема, у таких законах України: «Про захист прав споживачів» від 12.05. 1991 р. № 1023-XII, «Про публічні закупівлі» від 25. 12. 2015 р. № 922-VIII, «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 р. № 265/95-ВР, «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06. 2011 р. № 3460-VI, «Про адміністративні послуги» від 06.09. 2012 р. № 5203-VI, «Про соціальні послуги» від 17. 01. 2019 р. № 2671-VIII, «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07. 2001 р. № 2664-III, в Податковому кодексі України від 16.01. 2003 р. № 435-IV, а також в підзаконних нормативно-правових актах, наприклад, в Правилах побутового обслуговування населення, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 16.05.1994 р. № 313.

Здійснений аналіз вказаних нормативно-правових актів вказує, що в залежності від специфіки регулювання суспільних відносин у цих нормативно-правових актах вживаються різні визначення поняття «послуги».

Запровадження в Україні надання різних видів послуг, які надаються публічною адміністрацією та їх конкретизації у законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах обумовлено певною специфікою нормативного акту, що регулює ту/чи іншу галузь суспільних відносин. Крім термінологічно-пізнавальних аспектів, ці та інші нормативні акти визначають організаційно-правові засади надання публічних послуг, види послуг, вимоги до порядку надання та отримання послуг, права та обов'язки суб'єкта надання та замовника конкретного виду послуги. При цьому надання послуги може здійснюватися широким колом уповноважених суб'єктів публічної адміністрації, які наділені

різними за змістом і обсягом адміністративними повноваженнями, які організаційно не входять до системи органів виконавчої влади, а також окремі фізичні особи, так і юридичні особи публічного та приватного права [1, с. 217].

З розвитком сучасних технологій, мережі Інтернет, все більш важливу роль в діяльності публічної адміністрації відіграють електронні послуги, а використання різних каналів доступу до електронних послуг дає змогу зробити їх більш зручними, що дає можливість розширити доступ суб'єктів звернення до електронних послуг, задовольнити потреби різних груп, а також стимулювати використання суб'єктами звернення електронних послуг. На разі електронні послуги в Україні налічують більше 130 найменувань [2].

Послуги, які надаються публічною адміністрацією свідчать, що «публічно-сервісні відносини, через які відбуваються численні та багатоманітні стосунки між суб'єктами публічної адміністрації і приватними особами» [3, с. 6], спрямовують публічну владу до відкритості та доступності, дотримуватися у відносинах із громадянами пріоритету їх прав і свобод.

Створення та функціонування сучасної публічно-сервісної діяльності із надання послуг, спонукає нас звернути увагу й на процедурну частину їх надання, щодо якої на протязі тривалого часу в юридичній літературі точилися і точаться наукові дискусії. Слід зазначити, що у переважній більшості держав Європи протягом другої половини XX сторіччя відбувалася систематизація законодавства про адміністративну процедуру та прийняття окремих законодавчих актів (Австрія, Польща, Угорщина, Іспанія, ФРН, Данія, Болгарія, Італія, Нідерланди, Португалія, Естонія, Латвія та ін.). На теренах колишнього СРСР декілька держав вже також прийняли загальні закони про адміністративну процедуру (зокрема, в Азербайджані, Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстані). В науковій літературі з процесом кодифікації законодавства про адміністративну процедуру в 20-х роках XX століття пов'язують виникнення адміністративного процедурного права в Європі [4, с. 24].

Варто зазначити, що згідно офіційно оприлюдненої інформації Верховної Ради України 02.09. 2020 р. Парламентом у першому читанні було прийнято за основу Закон України «Про адміністративну процедуру» [5], сподіваємося, що у подальшому цей закон стане реальністю.

Список використаних джерел:

1. Світличний О. П. Суб'єкти публічної адміністрації: сучасний вимір. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку: колективна монографія/ За заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 205–217.

2. «Електронні послуги» Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади України. URL: https://www.kmu.gov.ua/servicesfilter

3. Авер'янов В.Б. Оновлення доктринальних засад українського адміністративного права у світлі євроінтеграційних вимог. Юридична Україна. 2010. №3. С. 4–10.

4. Люхтергандт О. Проект Адміністративного процедурного кодексу України та сучасне адміністративне процедурне право. Юридичний журнал. 2002. № 5. С. 24–28.

5. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: http:// w1.c1.rada. gov.ua/ pls/radan_gs09/ns_golos?g_id=7325

Дейнега Марина Андріївна,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри аграрного, земельного та
екологічного права імені академіка В.З. Янчука,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ: ПОЛІТИКА БЕЗБАР'ЄРНОСТІ

У цей складний час для нашої країни освіта в цілому, і вища юридична освіта зокрема, стикатиметься з новими викликами, які раніше невідомі були багатьом країнам світу і які вимагатимуть вирішення нових завдань. Науково-педагогічним працівникам доведеться працювати зі здобувачами вищої освіти, які через воєнні дії в Україні дуже часто матимуть і особливі освітні потреби. І перед педагогами постануть завдання пошуку різноманітних професійних підходів до таких здобувачів.

Так, за офіційними даними Офісу Генерального прокурора України станом на 22 травня 2022 р. 430 дітей фізично постраждали внаслідок війни в нашій державі [1], а кількість психологічно-травмованих дітей важко навіть уявити. Це діти, які зазнали травми війни з незворотними наслідками – втратили кінцівки, слух, зір, діти, які зазнали психологічних ран з подальшими посттравматичними стресовими розладами – роздратованістю, нападами агресії, емоційною відстороненістю, апатією, хронічною втомою тощо, діти – переселенці, які втратили все, що мали до початку воєнних дій. Це лише декілька категорій дітей. Будуть ще дорослі здобувачі – військовослужбовці ЗСУ, які не з телеграм-каналів знають про жахіття війни, батьки, на очах яких вбивали їх дітей, і люди третього віку, до яких теж потрібен буде особливий підхід. Саме з такими категоріями здобувачів ми будемо працювати в найближчому майбутньому. І наша задача полягає в тому, щоб створити їм належні умови для безперешкодного доступу до вищої освіти в цілому й юридичної, зокрема.

На вирішення окреслених проблем спрямована проголошена нашою державою політика безбар'єрності, ключовою задачею якої є створення безбар'єрного середовища в Україні, де у всіх громадян України буде повноцінна можливість реалізації своїх прав й отримання доступу до повноцінної участі у суспільному житті. Розпорядженням КМУ від 14 квітня 2021 р. № 366-р схвалено

Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [2], відповідно до якої безбар'єрність визначено як загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності, у тому числі у сфері освіти.

Стратегія складається з двох основних рівнів: рамкових умов безбар'єрності та стандартів безбар'єрності. Перший рівень визначає доступність людини до фізичної (доступність об'єктів фізичного оточення), інформаційної (доступ до інформації в різних форматах та з використанням технологій, у тому числі шрифт Брайля, жестова мова тощо) та цифрової інфраструктури (доступ до швидкісного Інтернету) та участі у суспільно-політичних процесах та можливості самореалізації.

Другий рівень фокусується на створенні умов безбар'єрності в окремих сферах життя, зокрема і у сфері освіти. І ключовою проблемою у сфері освітньої безбар'єрності визначено недостатню задоволеність потреб учасників освітнього процесу з особливими освітніми потребами через: недостатній рівень підготовки науково-педагогічних працівників та психологічних служб закладів освіти для роботи зі здобувачами з особливими освітніми потребами, недостатня забезпеченість досвідченими фахівцями й цій сфері; застарілі методики і підходи до роботи, що не відповідають сучасним викликам; неврахування особливостей роботи зі здобувачами з особливими освітніми потребами під час організації освітнього процесу; низький рівень інформаційної доступності навчальних та інформаційних матеріалів; недостатнє матеріально-технічне забезпечення закладів освіти необхідними асистивними технологіями для надання якісних та доступних послуг; незадовільна інфраструктура більшості закладів освіти та обслуговуючих елементів тощо.

Стратегічними цілями у сфері формування освітньої безбар'єрності визначено: можливість дорослих, молоді та дітей використовувати всі види та форми освіти; задоволення особливих освітніх потреб всіх учасників освітнього процесу; створення інклюзивного освітнього середовища.

На виконання положень Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», постанови КМУ «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» від 10 липня 2019 р. № 635, Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року у частині формування освітньої безбар'єрності у Національному університеті біоресурсів і природокористування України у більшості своїй створені умови для реалізації особами з особливими освітніми потребами права на доступ до вищої юридичної освіти.

Правилами прийому на навчання до НУБіП України, затвердженими 28 грудня 2021 р., визначені спеціальні умови участі в конкурсному відборі здобувачів з особливими освітніми потребами на здобуття вищої освіти, що відповідає положенням Наказу МОН України «Про затвердження Умов

прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році» від 13 жовтня 2021 р. № 1098 у частині реалізації політики безбар'єрності. Організація освітнього процесу для здобувачів з особливими освітніми потребами регламентована Положенням про організацію освітнього процесу у НУБіП України, затвердженим 27 жовтня 2021 р., Положенням про підготовку магістрів у НУБіП України, затвердженим 26 вересня 2018 р. (зі змінами від 23 лютого 2022 р.) та іншими внутрішніми документами Університету. Однак, на сьогодні цього вже замало.

Насамперед, НУБіП України має стати максимально архітектурно доступним, використовуючи універсальний дизайн у покращенні своїх навчальних приміщень, обладнавши робочі місця для здобувачів освіти з порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарату тощо.

Актуальним вбачається створення інклюзивно-ресурсного центру на базі НУБіП України, метою функціонування якого буде підтримка здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, і розвиток відповідного інституту наставництва. Інклюзивно-ресурсний центр має повністю забезпечувати соціальний супровід таких здобувачів, починаючи з етапу вступу до Університету і закінчуючи сприянням у працевлаштуванні, надавати психологічну, а й нерідко і медико-реабілітаційну підтримку.

Особливу вагу слід приділити підвищенню кваліфікації учасників освітнього процесу, зокрема, науково-педагогічних працівників. Оскільки формування освітньої безбар'єрності передбачає оптимізацію викладання навчального матеріалу здобувачам вищої освіти з особливими освітніми потребами в максимально прийнятній для них формі, упровадження сучасних педагогічних технологій навчання, застосування в освітньому процесі відповідних методів і способів спілкування, зокрема, української жестової мови, рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля) із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників.

Незважаючи на розвинене електронне освітнє середовище у НУБіП України у порівнянні з іншими закладами вищої освіти, слід продовжувати розвивати дистанційну форму здобуття освіти та технології дистанційного навчання з урахуванням усіх освітніх особливостей учасників освітнього процесу. Водночас, запровадження виключно дистанційного навчання для здобувачів з особливими освітніми потребами, попри очевидні позитивні моменти, не розв'язує проблему їх соціалізації. Навпаки, така форма навчання може значно посилити ізоляцію таких осіб, ігнорувати розвиток у них мотивації і, як наслідок, не завжди є продуктивною. Тому актуальним є змішана форма навчання, що передбачає дистанційну, індивідуальну та групову роботу з такими здобувачами.

Нагальною до вирішення є проблема навчально-методичного та інформаційного забезпечення навчання здобувачів з особливими освітніми потребами. Університетом вже запроваджено підготовку відеоматеріалів

лекційних і практичних навчальних занять, що набуває особливої популярності у провідних зарубіжних закладах вищої освіти і визнано ефективним навчальним інструментом. Однак, слід зосередити ще більшу увагу створенню бібліотечного фонду спеціальної літератури, адаптованої для осіб з порушеннями зору, слуху, ментальними порушеннями, а також відповідної бази інформаційних матеріалів.

Потребує удосконалення навчальний план підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» на юридичному факультеті НУБіП України. Пропонується включити до складу обов'язкових освітніх компонент навчальну дисципліну психологічного спрямування, оскільки нині набуває особливої актуальності можливість застосування знань психологічного характеру у різноманітних сферах життєдіяльності, зокрема й у сфері юриспруденції. Знання з основ психології, психології спілкування і управління, конфліктології вкрай необхідні нині кожному юристу. Вони дозволяють глибше пізнати психічні особливості особистості, властивості й специфіку її поведінки, діяльності, спілкування тощо. Окрім того, до обов'язкових освітніх компонент слід повернути навчальну дисципліну «Право соціального забезпечення», вивчення якої на сучасному етапі розвитку українського суспільства набуває особливого значення.

Створення безбар'єрного середовища в освіті передбачає залучення до цільових груп не лише осіб з функціональним порушенням працездатності та людей з інвалідністю, а й людей старшого віку. Згідно з прогностичними застереженнями Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, до 2050 р. в нашій країні частка осіб, старших 60 років, зросте в півтора рази і становитиме 31 % населення. А за оцінками ООН, у наступні п'ятнадцять років кількість людей похилого віку в глобальному масштабі збільшиться на 56 % [3]. Тому особливе місце у реалізації політики освітньої безбар'єрності займає і розвиток освіти дорослих, зокрема створення університетів третього віку. Пропонується спільно з ННІ неперервної освіти і туризму НУБіП України розробити відповідні освітні програми щодо поширення юридичної грамотності серед осіб похилого віку і популяризувати такі програми серед відповідної категорії здобувачів. Це надасть можливість здобувачам третього віку не тільки отримати юридичні знання, а й брати активну рівноправну участь у суспільному житті і відчувати певну свою затребуваність у громадянському суспільстві.

Окрім того, доцільною є розробка освітніх програм, що забезпечуватимуть професійну підготовку та перепідготовку внутрішньо переміщених осіб і сприятимуть інтеграції цих осіб у нових для них умовах проживання та прискоренню процесу їх соціалізації у новому оточенні. Забезпечення реалізації прав зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб на освіту регламентовано насамперед Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. Питання реалізації права на доступ до

вищої юридичної освіти внутрішньо переміщених осіб також доцільно вирішувати разом із ННІ неперервної освіти і туризму.

Ефективна державна політика щодо усунення бар'єрів для повноцінної участі громадян у суспільному житті, їх соціальна інклюзія не лише захищає фундаментальні права та поліпшує їх комфортне проживання й самопочуття, а й знижує загальну суспільну напругу та прискорює економічний розвиток держави в цілому. І навпаки, слабка інклюзивність негативно впливає на об'єктивні показники держави і розвиток громадянського суспільства в країні. У 2020 р. Україна при обчисленні Індексу соціальної мобільності за інклюзивністю інститутів посіла лише 79-те місце з 82 країн, доступом до технологій – 64-те місце і навчанням упродовж життя – 55-те місце. Це вкрай низькі показники [4].

Наша держава вже робить певні кроки задля створення безбар'єрного освітнього середовища і підвищення рівня інклюзивності українського суспільства. Однак бар'єрів, які потрібно подолати, ще дуже багато. Негативний вплив на успішну реалізацію державної політики інклюзивного розвитку сьогодення в Україні спричиняють військові дії на території нашої держави. Усунення цих бар'єрів є не лише першочерговою умовою успішної реалізації права на доступ до вищої освіти усіх охочих громадян України, а й створить умови для упровадження визнаних європейських і міжнародних стандартів соціальної інклюзії.

Список використаних джерел:

11 Ювенальні прокурори. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts.

12 Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження КМУ від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text.

13 Освіта дорослих: Cui prodest? URL: https://lexinform.com.ua.

14 Global Social Mobility Index 2020. World Economic Forum. 2020. URL: http://www3.weforum.org/docs/Global_Social_Mobility_Report.pdf.

Підцерковний А.С.
Студент 3 курсу 4 групи
Юридичного факультету
Національного університету біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна
науковий керівник: Панькова Л.О.
кандидатка юридичних наук, доцентка
кафедри цивільного та господарського права

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ХОЛДИНГОВИХ КОМПАНІЙ

У юридичній літературі висловлено точку зору про те, що, виходячи з підстав дочірності, холдинги можна класифікувати на майнові, договірні та холдинги, основані на організаційному типі контролю [1].

Майновим при цьому називається холдинг, оснований на наявності переважної участі одного господарського товариства у статутному капіталі іншого. Для кваліфікації участі як переважної, вона не обов'язково має перевищувати 50 % голосуючих акцій (англ, voting shares), або часток у статутному капіталі господарського товариства. При значній чисельності акціонерів або учасників і "розпорошеності" контрольного пакета в окремих товариствах потребується значно менша кількість голосів (часток), щоб досягти переважного впливу.

Договірний холдинг виникає із договору, внаслідок укладення якого одна сторона набуває можливості економічно контролювати іншу, а остання визнається підпорядкованою першій. У чинному законодавстві відсутній перелік договорів, які можуть породжувати холдингову залежність. Досліджуючи явище договірного холдингу, необхідно розділяти категорії: а) власне договірного холдингу, коли холдингові відносини або відносини економічного контролю виникають із договору, у якому передбачається право одного господарського товариства у силу певних обставин контролювати інше господарське товариство; б) холдингу, причиною формування якого є будь-який цивільно-правовий договір, виконання якого приводить до виникнення економічного контролю.

Другий тип договорів, що лежать в основі формування холдингових відносин, це різні цивільно-правові договори, які самі по собі досить часто не мають на меті встановлення економічного контролю, коли цей контроль виникає ніби де-факто, виходячи з умов таких договорів. До цієї групи безпосередньо можуть бути віднесені договори довірчого управління майном, спільної діяльності, застави майна, комерційної концесії. Так, стабільні холдингові відносини виникають внаслідок укладення договорів довірчого управління акціями, коли довірчому управляючому передається право голосувати акціями, що є предметом довірчого управління. Відносини за

договором для кваліфікації їх як холдингових повинні мати стабільний, системний характер[2].

Холдинг, оснований на організаційному типі контролю. До організаційних способів встановлення холдингових відносин можна віднести:

- право однієї особи утворювати одноособовий виконавчий орган, формувати більше 50 % персонального складу наглядової ради, колегіального виконавчого органу господарського товариства;
- надання учасникові ТзОВ додаткового права, що дозволяє йому за відсутності переважаючої частки у статутному капіталі визначати рішення господарського товариства;
- наявність непрямого контролю через систему участі (через третіх осіб), коли основне товариство контролює "внучате" через володіння владою над дочірнім.

У законодавстві України та у юридичній вітчизняній практиці немає єдиного підходу до визначення поняття «холдингової компанії» та її правового становища. Поняття «холдингова компанія» закріплено ст. 1 Закону України «Про холдингові компанії в Україні», де його визначають як «акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств» [3].

Стаття 126 Господарського кодексу України також містить визначення цього поняття. Холдингова компанія у ГКУ – це публічне акціонерне товариство, яке володіє, користується, а також розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств (крім пакетів акцій, що перебувають у державній власності) [4].

Аналізуючи визначення, наведені у вищевказаних нормативно-правових актах, можна помітити ряд відмінностей. , можна виокремити певні відмінності. Відповідно до Закону України «Про холдингові компанії в Україні» немає чіткої вказівки виду акціонерного товариства, яким повинна бути холдингова компанія, а ГКУ конкретизує, що холдингова компанія може бути лише публічним акціонерним товариством.

Щодо пакетів акцій, то у Законі йде мова про володіння, користування та розпоряджання холдинговими корпоративними будь-якими пакетами акцій двох або більше корпоративних підприємств, а в ГКУ уточнено, що не будь-якими пакетами акцій, а лише тими, що не перебувають у державній власності. Отже, можна зробити висновок, що Господарський кодекс України більш конкретизує перелік суб’єктів господарювання, які можна віднести до холдингових компаній, та встановлює додаткові критерії визначення.

І.В. Ібрагімова погоджується з думкою про існування двох підходів до розуміння поняття «холдинг» та зазначає, що під холдингом можна розуміти сукупність певним чином пов’язаних між собою юридичних осіб – суб’єктів

підприємницької діяльності, компанію, здатну визначати рішення корпоративних підприємств. У другому підході поняття «холдинг» і «холдингова компанія» ототожнюється. Більш зваженим є підхід, за яким поняття «холдинг» і «холдингова компанія» відрізняються, що взято за основу і у законодавстві України [5, с. 274].

Холдингові компанії можуть утворюватися саме:

1 органами, уповноваженими управляти державним майном, державними органами приватизації самостійно або разом з іншими засновниками шляхом об'єднання у статутному капіталі холдингових корпоративних пакетів акцій (часток, паїв);

2 іншими суб'єктами на договірних засадах.

Холдингові компанії утворюються за умови попереднього отримання дозволу відповідного органу Антимонопольного комітету України або Кабінету Міністрів України на концентрацію, узгоджені дії суб'єктів господарювання. Проекти установчих документів холдингових компаній, які утворюються за умови отримання зазначеного дозволу, підлягають погодженню з відповідним органом Антимонопольного комітету України.

Холдингова компанія набуває статусу юридичної особи з дати державної реєстрації її створення у порядку, визначеному Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань"[6, ст.3].

Особливістю створення холдингових компаній, визначених чинним законодавством України, є правило, відповідно до якого останні створюються у формі публічного акціонерного товариства шляхом об’єднання в статутному фонді контрольних пакетів акцій дочірніх підприємств і інших активів.

Загальний порядок утворення акціонерних товариств урегульований Цивільним і Господарським кодексами, Законом України «Про господарські товариства», Законом України «Про акціонерні товариства». Крім того, певний відбиток на процедуру створення холдингової компанії накладає конкурентне законодавство, що пояснюється можливістю монополізації ринку внаслідок утворення холдингу.

Засновник холдингової компанії має отримати згоду Антимонопольного комітету України на створення холдингової компанії. Проекти установчих документів і плани розміщення акцій холдингових компаній мають узгоджуватися з Антимонопольним комітетом України. Варто сказати, що такі вимоги наявні і у нормах Закону України «Про захист економічної конкуренції», в якому прописана можливість Антимонопольного комітету України на концентрацію суб’єктів господарювання.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу. Поняття «холдингова компанія» використовується у праві ЄС, проте також не має чіткого визначення. Холдингова компанія за своєю суттю не може бути

об’єднанням підприємств, оскільки в американському та англійському праві – це компанія, яка здійснює контроль над дочірніми компаніями.

Підсумовуючи, варто вказати що правовий статус холдингової компанії в Україні визначений в Законі України «Про холдингові компанії в Україні» та Господарському кодексі України. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, тому необхідно удосконалювати вітчизняне законодавство, яке стосується правового статусу холдингової компанії в Україні.

Список використаних джерел

1 Корпоративне право: навч. для студентів вузів, які навчаються за напрямом "Юриспруденція" / відп. ред. І. С. Шіткіна. - М.: Волтерс Клувер, 2007. - С. 126.
2 Корпоративне право: навч. для студентів вузів, які навчаються за напрямом "Юриспруденція" / відп. ред. І. С. Шіткіна. - М.: Волтерс Клувер, 2007. - С. 129.
3 Про холдингові компанії в Україні: Закон України від 19.09.1991 року № 576-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text
4 Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 36-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text
5 Ібрагімова Н.В. Правовий статус холдингів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: 12.00.04. Вінниця, 2015. 26 с
6 Закон України «Про холдингові компанії в Україні» в поточній редакції 06.10.2021; відповідає офіц. тексту URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3528-15#n25

Новак Тамара Сергіївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права ім. акад. В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ОХОРОНУ ПРАЦІ В УМОВАХ ДОГОВІРНОГО РЕЖИМУ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН: ЗАКОНОДАВЧІ НОВЕЛИ

На даний час у нашій державі триває процес реформування трудового законодавства взагалі та законодавства про охорону праці зокрема.

Активно скасовуються застарілі нормативні акти. Так, наказом Міністерства соціальної політики України «Про визнання такими, що не застосовуються на території України, деяких нормативно-правових актів СРСР» від 10.04.2017 р. № 592 було припинено дію 122 нормативних актів, що стосувались різних галузевих аспектів охорони праці, Законом України «Про дерадянізацію законодавства України» від 21.04.2022 р. № 22-15-IX внесено зміни до Кодексу Законів про працю України та припинено дію на території України актів органів державної влади і управління СРСР та УРСР.

Все більший вплив на формування змісту вітчизняного працеохоронного законодавства чинять міжнародні стандарти. Продовжується пошук нових моделей організації охорони праці. Закладається правове підґрунтя для впровадження ризикоорінтованого підходу в організації охорони праці (орієнтованого на профілактику, на попередження настання нещасних випадків, виникнення професійних захворювань, аварій в майбутньому) на заміну отриманого у спадок від радянських часів «реактивного принципу» (спрямованого на реагування на ті нещасні випадки, які вже відбулись, на усунення наслідків таких подій) [1, с. 87].

Фахівці обґрунтовують невідповідність вкрай жорсткої зарегульованості трудових відносин сучасним економічним реаліям. Стверджують, що існуючий підхід до правового регулювання трудових відносин суперечить принципам ринкового саморегулювання, сучасного організаційного і кадрового менеджменту, не відповідає актуальним потребам ринку праці та створює численні необґрунтовані бюрократичні перепони як для самореалізації найманих працівників, так і для підвищення конкурентоздатності роботодавців. На думку спеціалістів, у підсумку роботодавці, що створюють нові робочі місця і забезпечують зайнятість, фактично не можуть уникнути порушень застарілих і часто просто неадекватних норм законодавства про працю, перебувають під постійним тиском контролюючих органів та ризикують бути притягнутими до відповідальності у вигляді значних за розміром штрафів, а відтак змушені вдаватися до «тіньової» зайнятості або скорочувати робочі місця [2]. Ми, в рамках дослідження проблем правового регулювання охорони праці у сільському господарстві, теж доходили висновків про ускладнення ефективного

функціонування механізму правового регулювання у даній сфері через застарілість, колізійність законодавства, переобтяженість надмірною кількістю галузевих нормативних актів [3, с. 6].

У намаганнях вирішити озвучені проблеми, законотворці пропонують підходи, які на нашу думку, можуть призвести до утворення нових ускладнень. У нашому випадку в частині забезпечення конституційного права кожного на належні, безпечні та здорові умови праці (ст. 43 Основного Закону [4]). Мова йде про проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого та середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність» [5], який прийнято за основу 12.05.2022 р. Даним законопроєктом, через внесення змін до Кодексу Законів про працю України та інших актів трудового законодавства, планується запровадити так званий «договірний режим регулювання трудових відносин».

Основний мессендж цього нововведення: працівник та роботодавець отримують широку свободу в частині встановлення умов трудового договору. При чому, якщо сторони дійдуть згоди за умовами, які фактично погіршують становище працівника порівняно із законодавством України, ці умови будуть правомірними (це правило планується закріпити у ст. 9 КЗпП). Щодо безпосередньо охорони праці, то згаданим законопроєктом пропонується доповнити ч. 2 ст. 5 Закону України «Про охорону праці» словами «та з урахуванням особливостей договірного режиму регулювання трудових відносин, визначеного Главою ІІІ-Б Кодексу законів про працю України». Тим самим надавши роботодавцю можливість відступу від закріплених нормативно правил організації охорони праці.

На нашу думку, такий підхід є далеко не досконалим. Не зважаючи на задекларовану рівність працівника та роботодавця як учасників трудових правовідносин, на практиці роботодавець все таки є сильнішим. Загострюється ситуація на фоні збільшення рівня безробіття, дисбалансу кількості робочих місць та бажаючих працювати. В таких складних умовах заради отримання роботи як джерела доходів для існування не виключаються ситуації, за яких особа буде змушена погоджуватись на запропоновані роботодавцем умови, навіть якщо вони не будуть її влаштовувати.

На наше глибоке переконання, сфера охорони праці як така, що безпосередньо пов’язана з життям та здоров’ям працівника, повинна регулюватись все таки централізовано, або без можливості відступу в договірному порядку в бік зменшення рівня гарантій та звуження прав осіб. При цьому робота по удосконаленню нормативних актів із охорони праці має продовжуватись задля формування прозорих, чітких, однозначних, зрозумілих для виконавців правил охорони праці.

Література:

1 Новак Т.С. До питання впровадження ризико-орієнтованого підходу у сфері організації охорони праці в законодавстві України. Право. Людина. Довкілля. 2021. № 12(1). С. 85-94.

2 Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого і середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71653

3 Новак Т.С. Правове регулювання охорони праці у сільському господарстві України: сучасний стан і напрями вдосконалення: монографія. Ніжин: Лисенко М. М., 2013. 195 с.

4 Конституція України: від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

5 Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення регулювання трудових відносин у сфері малого та середнього підприємництва та зменшення адміністративного навантаження на підприємницьку діяльність : проект Закону України від 13.04.2021 р. № 5371. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71653

Голубей М.В.,
аспірантка кафедри цивільного та господарського права
Національного університету біоресурсів і природокористування України
науковий керівник: Панькова Л.О.
кандидатка юридичних наук, доцентка
кафедри цивільного та господарського права

ОСОБЛИВОСТІ ОБОРОТОЗДАТНОСТІ ПОРІД ТВАРИН ЯК ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

При характеристиці будь-якого об'єкта цивільних прав важливим є аналіз його оборотоздатності, оскільки це впливає на обсяг прав та обов'язків учасників цивільного обороту. Під оборотоздатністю розуміється здатність об'єкта відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином [1]. Поняття «цивільний оборот» характеризується, передусім, економічними чинниками, оскільки з ним пов'язане виникнення, зміна чи припинення цивільних прав та обов'язків, а також задоволення економічних чи духовних потреб його учасників.

При розгляді правовідносин інтелектуальної власності принциповае значення має те, що об'єктами обороту є не самі об'єкти права інтелектуальної власності, а майнові права на них. На оборотоздатності майнових прав, а не самої речі (в даному випадку тварини) наголошують багато науковців. Це обумовлено: нематеріальною природою об'єктів права інтелектуальної власності; існуванням поряд із майновими правами інтелектуальної власності групи особистих немайнових прав (немайнові права можуть належати виключно власнику породи тварин як об'єкта права інтелектуальної власності), що унеможливлює в такому випадку перехід всієї сукупності прав інтелектуальної власності на відповідний об'єкт від одної особи до іншої [2, с. 35].

За критерієм оборотоздатності об'єкти цивільних прав, відповідно до положень ст. 178 Цивільного кодексу України, можна поділити на такі групи: 1) об'єкти, оборот яких здійснюється вільно; 2) об'єкти, обмежені в обігу; 3) об'єкти, вилучені з обороту [1]. Слід виходити із того, що, за загальним правилом, майнові права інтелектуальної власності є такими, що обертаються вільно. Тут до порід тварин за аналогією доречно застосувати ч. 1 ст. 40 ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин», відповідно до якої володілець патенту має право передати свої майнові права на сорт на підставі договору будь-якій особі, яка стає його правонаступником [3]. Обмежено оборотоздатними необхідно вважати породи тварин, які можуть належати окремим суб'єктам або перебувати в обороті за спеціальним дозволом органів публічної влади (наприклад, експериментальні і племінні тварини) [4, с. 4]. Так, згідно із ст. 10 Закону України «Про племінну справу у тваринництві» племінні тварини мають бути ідентифіковані, зареєстровані в документах з племінної справи, дані про

них внесені згідно з установленими вимогами до документів офіційного обліку продуктивності та офіційної класифікації (оцінки) за типом тощо [5]. Про особисте немайнове право та майнове право автора на породу тварин свідчать, зокрема, запис у Державному реєстрі селекційних досягнень у тваринництві.

Об'єктом обороту при переході майнових прав інтелектуальної власності на породу тварин є відповідний охоронний документ, який засвідчує ці права та надає його власнику виключне право використовувати породи тварин, винайдені ними власноручно; дозволяти використовувати породи тварин третім особам; запобігати неправомірному їх використанню сортів рослин, а також забороняти таке використання [1].

Отже, оборотоздатність порід тварин як об'єктів права інтелектуальної власності характеризується наступними рисами: об'єктом обороту є не сама породи тварин, а майнові права на неї; особисті емайнові права не можуть переходити від однієї особи до іншої; за загальним правилом породи тварин є такими, що перебувають в цивільному обороті вільно.

Список використаних джерел:

1.Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. No 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. No 40-44. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 19.05.22).

2. Якубівський І. Є. Майнові права інтелектуальної власності як об'єкти цивільного обороту. *Право та інновації.* No 4 (8) 2014. С. 30-38. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2015/03/Yakubivskii8.pdf (дата звернення: 19.05.22).

3. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 No 3116-XII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3116-12?nreg=3116-12&find=1&text=%ED%EE%E2%E8%E7&x=0&y=0 (дата звернення: 19.05.22).

4. Устименко О. А. Тварина як об'єкт права власності (цивільно-правовий аспект) : авто- реф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2014. 20 с.

5. Про племінну справу у тваринництві: Закон України від 23.12.1993 № 3773-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3691-12#Text (дата звернення: 19.05.22).

Яра Олена Сергіївна,
д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Нині вища освіта в нашій державі зіштовхнулась з неабиякими викликами, пов'язаними насамперед з агресивними воєнними діями на території нашої держави, внаслідок чого протягом декількох місяців відбувається значна еміграція населення, у тому числі, і людей молодого віку, серед яких чимало наших потенційних абітурієнтів, дівчат та юнаків, які би воліли здобути вищу юридичну освіту на своїй Батьківщині.

У зв'язку з цим, перед державою та профільним міністерством постає завдання щодо максимального спрощення – задля рівних можливостей з іншими країнами, які охоче приймають на пільговим умовах наших студентів на навчання за кордоном, – вступних вимог для наших потенційних абітурієнтів. Адже на сьогодні ми маємо виклики не лише збереження соборності й незалежності нашої держави, але і освітньої та наукової інфраструктури, флагманом якої була й залишається юридична освіта.

Власне, сам вектор юридичної освіт протягом останніх років зазнає суттєвих новацій та реформування. З метою забезпечення Сталого розвитку юридичної освіти для широкого обговорення представлено доопрацьований *проєкт Концепції розвитку юридичної освіти*, який був внесений для розгляду на засіданні Комітету з питань освіти, науки та інновацій 21 січня 2021 р.

Зазначений проєкт визначає Місію вищої юридичної освіти, її мету, виокремлюючи водночас масштаб, гостроту та динаміку проблем *юридичної освіти*, які потребують нагального розв'язку.

Власне, сама Концепція спрямована на «удосконалення стандартів юридичної освіти, формування ефективної системи забезпечення якості освітніх програм, підготовку правників для реалізації стратегічних пріоритетів з реформування правосуддя в Україні».

Беззаперечним є те, що Сталий розвиток юридичної освіти в Україні неможливий без такої системи та структури підготовки правників, яка б відповідала сучасним міжнародним та європейським стандартам. На цьому та інших складових наголошено у самій Концепції та запропоновано певні Індикатори їх досягнення.

Водночас, і нині, не вщухають суперечки у професійних колах щодо доцільності *Концепції розвитку юридичної освіти* власне у такому вигляді. Повсякчас, з тих чи інших наукових та освітніх установ лунають думки з приводу того, що наразі насправді відбувається з юридичною освітою в Україні: «Реформування чи її руйнування?» І чи можемо ми взагалі вести мову про

Сталий розвиток юридичної освіти тоді, як багато її напрацьованих за довгий час компонент вщент руйнуються? Вважаю це риторичним питанням, на яке кожний може дати власну відповідь, але однозначно, яке вимагає прислухатись до думки професійної спільноти і не робити необдуманих і поспішних кроків.

Слюсаренко С.В.
Доцент кафедри адміністративного
та фінансового права НУБіП України

ПОРЯДОК ОПОДАТКУВАННЯ СІЛЬГОСППРОДУКЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Усі війни в першу чергу є війнами економік. Тому економіка та бізнес мають працювати. За для цього держава має адаптувати податкове навантаження і податкові правила до воєнних умов, для сприяння виживанню бізнесу в умовах війни.

Перш за все змін зазнали процедури адміністрування, контролю та обліку платників податків. Так, Законом України № 2120-IX від 15.03.2022 р. на період воєнного стану зупинено перебіг податкових строків, зокрема строків давності, передбачених ст. 102 ПК України. Таке саме зупинення податкових строків передбачено і п. 69.9 підрозділу 10 розділу XX ПК України.

За три місяці війни Верховна Рада України встигла прийняти вісім Законів, якими вносяться зміни до Податкового кодексу України. Інтенсивність нормотворчої роботи дуже велика. Податкове законодавство дуже сильно змінилось і продовжуватиме змінюватись. Єдиний податок, який поки що майже не зазнав змін - податок на прибуток. Викликано це тим, що він здебільшого регулюється стандартами бухгалтерського обілку, ніж Податковим кодексом України[1].

На час війни обов'язок оподаткування та звітування щодо утриманого ПДФО та ВЗ з доходу фізособи від продажу власно вирощеної с/г продукції покладається на покупця – податкового агента. При продажу власної сільськогосподарської продукції (крім продукції тваринництва) отримані від такого продажу доходи не є оподатковуваним доходом, якщо їх сума сукупно за рік не перевищує 12 розмірів МЗП на 1 січня року (у 2022 - 78 тис. грн). У разі якщо сума отриманого доходу перевищує зазначений розмір, платник податків, тобто, фізособа-продавець, зобов'язаний відобразити суму такого перевищення у складі загального місячного (річного) оподатковуваного доходу за відповідний звітний рік та подати річну декларацію про майновий стан і доходи[2].

Для доходів фізосіб від продажу власної сільгосппродукції підпункт 165.1.24 ПК передбачає спеціальні правила оподаткування. Йдеться про доходи фізосіб, отримані від продажу власної сільгосппродукції, яка вирощена, відгодована, виловлена, зібрана, виготовлена, вироблена, оброблена та/або перероблена безпосередньо цими фізособами на земельних ділянках, для ведення: садівництва та/або для будівництва й обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд (присадибних ділянок), та/або для індивідуального дачного будівництва; особистого селянського господарства

та/або земельних часток (паїв), виділених у натурі (на місцевості). При цьому встановлені окремі правила оподаткування доходу від продажу: Сільгосппродукції. Виняток — продукція тваринництва. Продукції тваринництва груп 1—5, 15, 16 та 41 УКТ ЗЕД.

Порядок нарахування та сплати ПДФО податковим агентом визначає пункт 168.1 ПК. За загальними правилами податок сплачують (перераховують) до відповідного бюджету під час виплати оподатковуваного доходу єдиним платіжним документом. При цьому банки приймають платіжні документи на виплату доходу лише за умови одночасного подання розрахункового документа на перерахування податку до бюджету[3].

Список використаної літератури

15 Основький Дмитро. Податки під час війни: що змінилося для бізнесу. 17.05.2022. Київ. https://biz.ligazakon.net/analitycs/211250_podatki-pd-chas-vyni-shcho-zmnilosya-dlya-bznesu

16 Русанова Ганна. Дебит –кредит. Київ- 22. https://news.dtkt.ua/taxation/pdfo/75727

17 Чернишова Ганна. Головбух. Київ 2022. https://www.golovbukh.ua/article/9370-yak-opodatkovuvati-dohodi-vd-prodaju-vlasno-slgospprodukts#anc_1

Чухно Валерія
студентка 4 курсу юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування, м. Київ

Науковий керівник:
Гулак Олена Василівна,
д.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративного та фінансового права,
Національний університет біоресурсів і природокористування, м. Київ

ЗАКРІПЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ «СВОБОДА» У СИСТЕМІ ВІТИЗНЯНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Мільйони років еволюції та історичний досвід показали, що будь-яке обмеження прав, які були надані нам природою, призводить до деградації та занепаду суспільства. Яскравим прикладом слугує Середньовіччя, коли масово знищувалися надбання епохи Античності, а людина розглядалася як невдале створіння Бога, цілком від нього залежне. Ті часи прозвали «темні віки», які розвіялися лише тоді, коли суспільство усвідомило факт звужування рамок свободи, який слугував інструментом для запуску процесу вдосконалення в зворотній бік.

Кожен індивід, як писав Гегель, бореться за власне «розпізнання і престиж», використовуючи природні права, притаманні йому з народження. Саме свобода застосування цих прав є тим самим рухомим механізмом, що в далекому минулому перетворив тварин на людей. Маємо усвідомити, що лише свобода допомагає рухатися вперед! З нагоди 25 річниці прийняття Конституції України ця тема є досить актуальною. Адже за весь час чинності Основного нормативно-правового акту нашої держави і нині залишається поза нормативним регулюванням базова й основоположна «правова по суті» категорія - «свобода».

Зокрема, найбільш поширений погляд на право полягає в тому, що воно є нормою свободи. Таке розуміння права походить з твердження, що для суспільства в такій же мірі характерна свобода, в якій для природи характерна необхідність. Право є сукупністю правових норм, які, з одного боку, надають, а з іншого обмежують зовнішню свободу осіб у їх взаємних стосунках [1, с. 191]. Тобто, навіть введення свободи в певні рамки здійснюється з метою її захисту. Звідси випливає принцип: дозволено все, що не заборонено законом. Саме таке тлумачення забезпечує якісну реалізацію індивідами суб'єктивних прав, які сприяють всебічному розвитку держави.

Варто відзначити, що у статті 1 Загальної декларації прав людини закріплюється положення: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства» [2, ст. 1]. Одразу згадується стаття 1 Конституції: «Україна є суверенна і незалежна, демократична,

соціальна, правова держава» [4, ст. 1]. Виникає слушне питання: «Чи може вважатися Україна повноцінно демократичною державою, тоді як категорія «свобода» відсутня у вітчизняному законодавстві?

З приводу зазначеного, досить чітко й слушно вказує В. В. Речицький: «Відтак, сутність конституціоналізму становить нормативний захист свободи в її найширшому розумінні. Саме через це органічна конституція є ключовою умовою існування розвиненого суспільства. При цьому економічна, політична і особиста свобода спираються на демократію, не будучи її безпосереднім продуктом. В генетичному плані свобода є ключовою умовою, а не наслідком народоправства» [3, с. 19].

Після розпаду СРСР Україна обрала демократичний напрям розвитку, відступившись від комуністичних ідей, що довела на практиці приєднанням до Ради північноатлантичного співтовариства. Не зважаючи на перетворення, які відбувалися в державі протягом 1991-2014 років, народ України змушений був захищати свою свободу та можливість визнання провідними країнами світу. Погодьтеся, після такої кількості революцій, відсутність категорії «свобода» в вітчизняній конституції є не те що «нелогічною», але й «недопустимою».

Не зважаючи на сухе нормативне закріплення прав і свобод, значну роль відіграє і правова доктрина, адже саме сукупність поглядів на державу і право зумовили появу кодифікованих актів. Однією з найцікавіших протистоянь в проблематиці «правопізнання» є полеміка між теоріями позитивізму і природного права.

Карлу Марксу та Фрідріху Енгельсу належать слова: «Право є лише зведена в закон воля» [5, с. 440]. І, безумовно, вони не помилялися, хоч і тим самим критикували буржуазний клас, але варто відзначити, що саме «воля», тобто «свобода», є превалюючим елементом над нормотворчим процесом, який створений лише з метою охорони і захисту суб'єктивних органічних прав. Такої точки зору притримується природна теорія правопізнання.

Позитивісти ж ототожнюють поняття «право» і «закон». Тобто закон виступає єдиним джерелом права, тому поведінка суб'єктів повинна чітко регламентуватися текстом кодифікованого акту. На наш погляд, такий підхід до правопізнання є наближеним до тоталітарного режиму та суперечить сучасним стандартам побудови демократичної держави. Саме відсутність критерію «свободи» у вітчизняному законодавстві є доказом того, що Україна підтримує позитивістські настрої.

Певно, найкращою і найвідомішою з цитат Авраама Лінкольна є наступна: «…government of the people, by the people, for the people, shall not perish from the earth» [6]. І з цією думкою неможливо не погодитися, адже основна задача держави – це забезпечення процвітання шляхом реалізації унікальних розумових здібностей своїх громадян. Багаторічна історія розвитку людської особистості довела її багатогранність та надзвичайно високі інтелектуальні здібності, обмеження яких приводить до деградації та становить загрозу для

подальшого розвитку. Розумовий процес перетворив тварину на створіння, яке зайняло провідне місце на планеті, а саме тому відсутність нормативного закріплення критерію «свободи» може виступати інструментом, що дозволяє державі маніпулювати свідомістю кожного з нас. Яскравим прикладом підтвердження вищесказаного є цитата зі знаменитого твору Дж. Оруелла «1984»: «У партії є дві мети: завоювати всю земну кулю і назавжди знищити можливість незалежної думки. Тому вона стурбована двома проблемами. Перша – як всупереч бажанню людини дізнатися, про що вона думає, і друга – як за декілька секунд, без попередження, вбити декілька мільйонів людей» [7].

Отже, на нашу думку, без нормативного закріплення категорії «свободи» неможливо уявити демократію, яка передбачає здійснення державної влади через народ. Логічним є включення норми, закріпленої в статті 1 Загальної декларації прав людини в Конституцію України, адже при такій взаємодії буде чітко відстежуватися закономірність з нормою статі 5 Основного закону: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ».

Список літератури

18М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. Загальна теорія держави та права: Підручник. К.: Кондор, 2006. 477 с.

19Загальна декларація прав людини: Прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р.

20Речицький В. В. Конституційне АБВ. Харків. Видавництво «Права людини». 2016. 408 с.

21Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80.

22Маркс К., Энгельс Ф. Манифест Коммунистической партии. Соч. 2-е изд. Т. 4. Москва : Гос. изд-во полит. лит., 1955. С. 419−459.

23U.S. President Abraham Lincoln, The Gettysburg Address, November 19, 1863.

24 Джордж Орвел. 1984. Віктор Шовкун. Київ. Видавництво Жупанського, 2015. 312 с.

Попова Олена Вікторівна,
к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРАВОВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Важливою передумовою у формуванні засад громадянського життя суспільства відграє рівень правового виховання особистості, рівень правової свідомості та рівень правової культури особи.

Знання і розуміння сутності та соціального призначення правових категорій і явищ – права, правосуддя, верховенства права, юридичної відповідальності, впевненості у необхідності точного і неухильного дотримання норм права – сприяють укріпленню у свідомості людини основних принципів і категорій моралі [1, с.7-8].

Вивченню, дослідженню та висвітленню пошуків методів та шляхів, які сприятимуть підвищенню рівня правової культури в своїх працях приділяли значну увагу багато вчених серед яких, Д.А.Керімов, Є.М.Мануйлов, В.С.Нерсесянц, О.Ф.Скакун, І.Яковюк та інші, однак багато питань залишаються актуальними, потребують подальшого вивчення та дослідження.

Рівень правового виховання та рівень правової культури особистості є невід'ємними складовими елементами, які сприяють розвитку демократичної та правової держави.

Саме правова культура як один із важливих чинників у правові системі країни, яка відображається як складовий елемент загальної культури громадянського життя суспільства, закріплюється нормами права, моралі, відображається у правомірній поведінці різних суб'єктів суспільства, але рівень правової культури залежить від рівня правової свідомості особи [2,с.30].

Формування рівня правової культури особи залежить від різних чинників в тому числі:

- рівень законодавства в країні;
- рівень правового прогресу, яке досягнуло суспільство;
- стан розвитку юридичної наук
- загальна культура народу;
- правове виховання особи;
- самовиховання, тощо.

Значну роль в рівні правової культури особистості відіграє самовиховання, оскільки самовиховання впливає на формування рівня правової культури у особи шляхом самонавчання щодо потреб у дотримання норм права,

поваги до права, а також, в самостійному аналізу правової дійсності та особистої практики.

Серед багатьох та вагомих чинників, які впливають на формування рівня правової культури особистості та правової свідомості є освітній процес.

Так, завдяки засвоєнню основ правознавства в навчальному процесі серед учнів, студентів різних форм навчальних закладів сприяє правовому вихованню особистості в громадянському житті суспільства, впливає на формування рівня правової обізнаності особи, щодо розуміння своїх прав та юридичних обов'язків,щодо цінностей законності, верховенства права, правомірної поведінки, неухильного виконання законів тощо.

Тому, запрошення вчених, практикуючих юристів, правників в навчальні заклади з метою проведення заходів з правознавчим напрямком як - то диспути, круглі столи, лекції, конференції тощо, сприяють позитивному формуванню підвищення рівня правової культури особистості та правової свідомості.

Рівень правової професійної культури у студента, як майбутнього фахівця, також закладаються під час освітнього процесу в закладах освіти.

Серед чинників, які сприяють формуванню та підвищенню рівня правової культури у майбутніх спеціалістів з юриспруденції є:

- здійснення навчання особами в учбових закладах за фаховим напрямком;
- рівень професорсько – викладацького складу вузу;
- проведення круглів столів, тренінгів, диспутів, форумів із правознавчого напрямку;
- участь у конференціях, олімпіадах, проходження студентами фахової виробничої практики;
- набуття в навчальному процесі вищої школи більшого розвитку дослідницької діяльності студентів і творчого розв'язання ними науково – навчальних завдань;
- опанування необхідного мінімуму загальнотеоретичних та спеціальних практичних юридичних знань;
- самовиховання особи;
- підвищення інформаційної культури, тощо [3,с.46-47].

Отже, правова культура є важливою складовою в громадянському житті суспільства і важливим елементом освітнього процесу, адже все це сприяє підвищенню рівня загальнотеоретичних знань про роль та цінність правової поведінки та правової культури особи, поваги до права, верховенства закону, впливає на рівень розвитку культурно – правового суспільства, забезпечує дотримання правомірної поведінки між різними суб'єктами права, та чинить сприятливий вплив на впорядкування суспільних відносин і підвищує правову обізнаність особистості.

Література:

Бахновський І.П. Поняття та цінність правової культури суспільства / *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2014. С.7-8

Попова О.В. Правова культура як важлива складова частина у формуванні засад суспільного життя, правові аспекти та її значення / *Науковий вісник публічного та приватного права Випуск 3,* 2020, С.28-32

Попова О.В. Правова культура як невід'ємна складова у підготовці спеціалістів у галузі юриспруденції / *Cuiavian University in Wloclawek scientific and pedagogical intership Modern European methods of organizing the educational process for law students* Wloclawek, Republic of Poland 2021, 44-47

Панькова Лілія Олександрівна,
к.ю.н, доцент кафедри цивільного та господарського права Національного університету біоресурсів і природокористування України

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ ІНСТРУКЦІЙ П-6 ТА П-7 У СУЧАСНОМУ ГОСПОДАРСЬКОМУ ОБОРОТІ

Договір поставки один із основних договорів, що забезпечує матеріально-технічне забезпечення виробництва, продаж власної продукції чи перепродаж товарів господарюючим суб'єктом.

Підприємці нерідко ставляться до оформлення договорів поставки без належної уваги, використовуючи шаблони з інтернету без фіксації особливостей конкретного договору.

В договорі поставки сторони обов'язково мають зазначити найменування (номенклатуру, асортимент) і кількість продукції, вимоги до її якості, ціну та строк дії договору (ст.180 ГК). Відсутність хоча б однієї із вказаних умов може бути використана для повернення в судовому порядку коштів (чи товару), переданого за таким договором, оскільки він вважатиметься неукладеним.

Прийом продукції за якістю та кількістю за замовчуванням проводиться за радянськими інструкціями: Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання за кількістю, затверджена постановою Держарбітражу при РМ СРСР № П-6 від 16.06.1965 року [1], Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання за якістю, затверджена постановою Держарбітражу при РМ СРСР № П-7 від 25.04.1966 року [2].

Здається атавізм радянського часу мав би втратити актуальність ще на зорі 90-х років. Але нічого кращого для врегулювання питань приймання продукції

виробничо-технічного призначення і споживчих товарів за кількістю та якістю нині не існує.

У Постанові від 27 листопада 2018 року (Справа № 924/242/18) Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду [3] зазначає, що у випадках, коли стандартами, технічними умовами, основними та особливими умовами поставки, а також іншими обов'язковими для сторін правилами не встановлено інший порядок прийому продукції виробничо - технічного призначення та товарів народного споживання по якості та комплектності, а також тари під продукцією чи товарами, до відносин застосовується Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення та товарів народного споживання за якістю, затверджена Постановою Держарбітражу СРСР № п-7 із внесеними змінами та доповненнями.

У Рішенні № 76323059 від 04 вересня 2018 року Господарський суд Миколаївської області також зазначено, що виконання вимог Інструкції №П-7 було для сторін обов'язковим [4].

Інструкції чітко регламентують процес прийому продукції по кількості та якості, враховуючи найменші нюанси. Наприклад, згідно п. 30 Інструкції (П-7) акт про приймання по якості та комплектності підписується усіма особами, які приймали участь в перевірці якості та комплектності продукції. Особа, що не погоджується із змістом акту, зобов'язана підписати його з відміткою про не погодження та викласти свою думку.

Інструкції досить об'ємні та містять низку застарілих положень, як згадка про райони Крайньої Півночі у П. 6 Інструкції (П-7). Або норма П.19.ч.2 про те, що іногородній виробник (відправник) зобов'язаний не пізніше ніж наступного дня після отримання виклику одержувача повідомити телеграмою або телефонограмою, чи буде направлено представника для участі у перевірці якості продукції. Засоби зв'язку зазнали суттєвих змін і такі норми видають вік нормативно-правового акту.

Таким чином, якщо сторони хочуть уникнути можливого звернення до зазначених інструкцій, при укладанні договору поставки необхідно прописати умову про те, що прийняття товару за якістю та кількістю здійснюватиметься виключно в порядку та на умовах, визначених договором, без застосування відповідних інструкцій СРСР.

При цьому, ми переконані, що зазначені інструкції повинні бути прийняті у новій редакції зі збереженням обсягу та детальної регламентації прийняття продукції та товарів за якістю та кількістю.

Використана література

25 Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання за кількістю, затверджена постановою Держарбітражу при РМ СРСР № П-6 від 16.06.1965 року. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va006400-65#Text

26 Інструкція про порядок приймання продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного споживання за якістю, затверджена постановою Держарбітражу при РМ СРСР № П-7 від 25.04.1966 року. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va007400-66#Text

27 Постанова від 27 листопада 2018 року (Справа № 924/242/18) Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду – Режим доступу: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78182019

28 Рішення № 76323059 від 04 вересня 2018 року Господарського суду Миколаївської області також зазначено, що виконання вимог Інструкції №П-7 було для сторін обов'язковим. – Режим доступу: https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/76323059/

Ліщинська Діана Миколаївна
здобувач вищої освіти 3 курсу
юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і
природокористування України
Бажанова Вікторія Олегівна
к.ю.н., доцент кафедри
цивільного та господарського права
Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ПРАВО НА ОСВІТУ ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Україна як демократична держава з огляду на міжнародну спільноту визнала нові орієнтири та фундаментальні цінності, що невіддільно пов’язані з правами людини. Серед них пріоритетне місце займає закріплення та гарантування права на освіту[1].

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об’єднаного спільними цінностями і культурою, та держави[2].

Право на освіту регулюється законами України «Про освіту» від 23 березня 1996 р., «Про загальну середню освіту» від 13 травня 1999 р., «Про позашкільну освіту» від 22 червня 2000 р., «Про дошкільну освіту» від 11 липня 2001 р., «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р., «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 р.

Відповідно до Конституції України кожен має право на освіту. Це означає, що держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної

середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

Щодо громадян, які належать до національних меншин, то відповідно до закону їм гарантується право на навчання рідною мовою чи на вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства[3].

Право на освіту є одним з особистих немайнових прав. Цивільним кодексом України визначено, що особисті немайнові права належать кожній фізичній особі від народження або за законом, не мають економічного змісту, тісно пов'язані з фізичною особою[4].

Відповідно до Закону України «Про освіту» кожен має право на якісну та доступну освіту. Право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України.

В Україні створюються рівні умови доступу до освіти. Ніхто не може бути обмежений у праві на здобуття освіти. Право на освіту гарантується незалежно від віку, статі, раси, стану здоров’я, інвалідності, громадянства, національності, політичних, релігійних чи інших переконань, кольору шкіри, місця проживання, мови спілкування, походження, соціального і майнового стану, наявності судимості, а також інших обставин та ознак.

Право особи на освіту може реалізовуватися шляхом її здобуття на різних рівнях освіти, у різних формах і різних видів, у тому числі шляхом здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та освіти дорослих.

Держава здійснює соціальний захист здобувачів освіти у випадках, визначених законодавством, а також забезпечує рівний доступ до освіти особам із соціально вразливих верств населення.

Право на освіту не може бути обмежене законом. Закон може встановлювати особливі умови доступу до певного рівня освіти, спеціальності (професії)[2].

Гарантіями права на освіту є обов'язковість загальної середньої освіти, надання державних стипендій та пільг учням і студентам, право громадян безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних закладах на конкурсній основі. Право на освіту в Україні забезпечується також розгалуженою мережею закладів освіти, заснованих на різних формах власності, наукових установ, закладів післядипломної освіти, відкритим характером закладів освіти, створенням умов для вибору профілю навчання і виховання відповідно до здібностей, інтересів громадянина, різними формами навчання (очною, заочною, вечірньою, екстернатом, педагогічним патронажем)[5].

Також на важливості реалізації цього права фізичної особи наголошено в Загальній декларації прав людини, де вказано, що освіта повинна бути спрямована на повний розвиток людської особи і збільшення поваги до прав людини і основних свобод. Освіта повинна сприяти взаєморозумінню, терпимості і дружбі між усіма народами, расовими або релігійними групами і повинна сприяти діяльності Організації Об'єднаних Націй по підтриманню миру[6].

Виходячи з такого високого (міжнародного) рівня закріплення права на освіту, можна стверджувати, що воно є одним із основоположних прав, яке забезпечується та регламентується всіма державами. Бо освіта, насамперед – це визначне явище людської цивілізації, яке спрямоване на встановлення справедливого та гуманного суспільства. Від неї багато в чому залежить, яким наше суспільство буде завтра та як буде жити далі.

Список використаних джерел

1 Павлюх О.А. /Право на освіту: міжнародний та національний вимір(в контексті аналізу міжнародних договорів та національних нормативно-правових актів)/ Науковий вісник Ужгородського національного університету/ 2014. Вип. 24. Т. 4. С. 178-181.
2 Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
3 Конституція України від 28.06.1996 [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
4 Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
5 Семерак О.С. Семерак І.О. /Основи правознавства/ Навчальний посібник / 2-ге вид., переробл. і доповн. - К. : Знання, 2008. - 480 с.
6 Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

Гриненко Богдана,
студентка 3 курсу 4 група
Керівник:
Бажанова Вікторія Олегівна к.ю.н., доцент кафедри цивільного та господарського права

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СПАДКОВОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Спадкове право є один із найскладніших та найцікавіших із наукової точки зору інститутів цивільного права, в якому відображаються політичні, економічні та соціальні аспекти життя суспільства [1].

В умовах війни питання реалізації права на спадкування, а також оформлення заповітів є особливо актуальними.

Особливості спадкування в умовах воєнного стану визначені постановою Кабінету Міністрів України "Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану" від 28.02.2022 року № 164 [2], де передбачено, зокрема:

– посвідчення довіреностей та заповітів, засвідчення справжності підпису на документах без використання спеціальних бланків нотаріальних документів, на звичайному папері;

– зупинення перебігу строку для прийняття спадщини на час дії воєнного стану;

– надання можливості в умовах воєнного стану посвідчувати довіреності (крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження корпоративними правами) та заповіти військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених військових формувань, а також працівників правоохоронних органів та органів цивільного стану командиром цих формувань (органів), або уповноваженою ним особою, з обов'язковою подальшою реєстрацією як довіреностей, так і заповітів.

На думку фахівців в спадковому праві існують прогалини, які стосуються у оформленні заповіту. В Україні законодавчо передбачено лише одну форму заповіту – письмову. Заповіт має бути посвідчений нотаріусом або іншими посадовими, службовими особами, визначеними законодавством правочин.

У нормативно-правових актах зарубіжних країн зустрічається різні види заповітів, зокрема написаний власноруч, таємний, публічний заповіти тощо.

Власноручний заповіт – заповіт, написаний заповідачем, підписаний та датований їм самостійно. Ця форма є найбільш поширеною через простоту упорядкування і можливість дотримання таємниці заповіту. Водночас вона непозбавлена недоліків, до яких належить небезпека загибелі або втрати заповіту, а також такий вплив третіх осіб, який може призвести до перекручення волі заповідача [3].

Особливістю цього заповіту є те, що він може бути складений у простій письмовій формі, без посвідчення офіційною особою. Фахівці вважають, що складання власноручного заповіту є можливим тільки тоді, коли громадянин перебуває в положенні, що явно загрожує його життю, і в силу сформованих надзвичайних обставин позбавлений можливості зробити заповіт в іншій формі (нотаріально завірений), але може розпорядитися своїм майном на випадок смерті, склавши заповіт у простій письмовій формі [4].

Інститут «надзвичайного заповіту» досить широко відомий спадковому праву в інших країнах. Так, Цивільний кодекс Угорщини передбачає, що в

особливих умовах при наявності надзвичайної ситуації будь-яка особа, яка володіє заповідальною дієздатністю, може висловити свою волю в усній формі. У Німецькому цивільному уложенні передбачається складення заповіту (у письмовій або усній формі) у присутності 3-х свідків. Цивільне законодавство Іспанії також передбачає усну форму заповіту, якщо це відбувалося у присутності декількох свідків під час бойових дій в умовах неминучої безпеки. У статті 952 Цивільного кодексу Польщі передбачається можливість складання спеціальних заповітів, якщо існує побоювання швидкої смерті спадкодавця або якщо внаслідок особливих обставин дотримання звичайної форми заповіту є неможливим або ж це пов'язано з надзвичайними труднощами. У цьому випадку спадкодавець вправі висловити свою останню волю усно в присутності не менше 3-х свідків. Відповідно до законодавства Швейцарії при настанні надзвичайних обставин (загроза загибелі, відсутність зв'язку, епідемії, воєнні дії) спадкодавець вправі вдатися до спрощеної форми свого волевиявлення, оголосити волю у присутності двох свідків і покласти на них обов'язок викласти (або доручити іншій особі викласти) зміст заповіту письмово на листі [5, С. 158-161].

Висновок. Таким чином незважаючи на воєнний стан в Україні, спадкові правовідносини практично врегульовані в правовому полі. Водночас вбачається необхідним законодавчо впровадити таку форму заповіту, як заповіт у надзвичайних обставинах (власноручний або усний заповіт) з огляду на загострення ситуацій в окремих місцевостях та регіонах держави, що пов'язано з проведенням бойових дій, збройних протистоянь тощо.

Список використаної літератури

1. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] /кол. авт.; кер.авт. кол, канд. юрид. наук, доц. Нестерцова-Собакарь О.В. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ. 2017. – 164 с.,С.5
2. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану постанова КМУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-%D0%BF#Text
3. Гончарова А.В., Биряк Л.П. Спадкові правовідносини в Україні та країнах західної Європи: порівняльний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://apnl.dnu.in.ua/tom_2_2017/14.pdf
4. Корецька А.О., Саксонов В.Б. Заповіт у надзвичайних обставинах (Сучасна цивілістика: тенденція та специфіка розвитку) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/3361/1/17.pdf
5. Валах В.В. Наследственные отношения в Украине, Российской Федерации, Франции, Германии и США (сравнительно-правовое исследование): Монография. – Харьков: Бурун Книга, 2012. – 320 с.

Вікторія Бажанова,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного
та господарського права
юридичного факультету
Національного університету
біоресурсів та природокористування України

ЮРИДИЧНА ОСВІТА В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЗАХІДНОГО СВІТУ

Під час реформування юридичної освіти в Україні залишається важливим аналіз досвіду країн західного світу в підходах підготовки юристів.

В умовах сучасності зростає глобальний суспільний запит щодо захисту прав та свобод людини. На рівні із необхідністю перегляду функціонування багатьох правозахисних і дипломатичних інституцій більшості країн світу, фахова підготовка юристів є важливим фактором, що впливає на забезпечення досягнення необхідного результату в цій області. Західний світ, звичайно, приділяє підготовці юристів особливу увагу, на рівні із важливістю підготовки висококваліфікованих представників дипломатії.

Серед особливостей порядку отримання юридичної освіти у Сполучених Штатах Америки виділяють достатньо вузьку спеціалізацію та практичну спрямованість підготовки юристів.

Наприклад, імперативно встановлюється тільки перелік дисциплін, що повинні бути опановані студентами на першому курсі навчання, на наступних курсах визначається тільки мінімальна кількість годин на тиждень, які повинен прослухати студент. До обов'язкових курсів, зокрема, належать: конституційне право, адміністративне право, кримінальне право, майнове та деліктне право та цивільний процес [2].

Навчання на старших курсах має вузькоспрямований характер та складається зі спеціальних курсів, перелік яких визначається в залежності від обраної студентом спеціалізації [3, с. 2-3].

У Сполучених Штатах Америки юридична освіта вважається другою вищою, так як вступити в юридичний коледж можна після закінчення коледжу з будь-якої спеціальності. У Сполучених Штатах Америки, на відміну від багатьох інших країн, студенту для вступу до юридичної школи необхідно отримати ступінь у коледжі з 4-річним навчанням або в університеті [2]. Тобто, для вступу потрібно мати ступінь бакалавра, достатній студентський середній бал (GPA) і задовільний результат на вступному тесті до правової школи (Law School Admission Test (LSAT) як передумови для допуску [7]. Навчання в американських вишах ведеться за трьома основними рівнями: бакалаврату, магістратури і докторантурі. Більшість юридичних шкіл пропонує лише традиційну трирічну програму, кілька американських юридичних шкіл

пропонують програму прискореного отримання доктора права. У результаті занепокоєння студентів з приводу часу і вартості, необхідних для отримання ступеня в області юриспруденції, почала з'являтися тенденція розвитку прискореного отримання ступені доктора юридичних наук.

Прискорена програма може стосуватися одного з наступних варіантів:

- програма, яка об'єднує ступінь бакалавра зі ступенем доктора («3+3 програми JD» або «BA до програми JD»);
- дворічний ступінь JD, який пропонується в стислий період, окремо від ступеня бакалавра («2-річна програма JD»)[6].

Юридична освіта у Великобританії поділяється на три етапи. Вони передбачають засвоєння програми бакалавра права, опанування освітньо-професійних програм фахової підготовки адвокатів і юридичну практичну підготовку. Здобуті знання, уміння і навички закріплюються проходженням стажування (як правило, річного). Найпоширеніші спеціалізації, які існують в англійських університетах, – це «приватне право», «публічне право», «римське право і римська юриспруденція», «історія англійського права», «англійське право», «порівняльне правознавство» тощо [5].

Вісімдесят відсотків навчання в Великобританії – це самонавчання, тому бібліотека є одним із найнеобхідніших елементів забезпечення ефективного навчання. Після закінчення університету, усі студенти Університетського колледжу Лондону отримують картку випускника, що дозволяє користуватися книгами та електронними ресурсами бібліотеки протягом всього життя [9].

У європейських юридичних школа простежується різноманітність у структурі юридичної освіти, що пов’язана зі значною автономією навчальних закладів. Університетам не пропонують дотримання чітких освітніх стандартів, порядок прийому абітурієнтів на навчання і форму організації навчального процесу [8].

У деяких країнах навчання на напрямі здобуття юридичної освіти поділяється на певну кількість курсів, зокрема, в Іспанії та Бельгії тривалість навчання складає 5 років, у Франції, як правило, 4-5 років.

Інша модель юридичної освіти полягає не в поділі на курси, а в наявності певної кількості кредитів або залікових одиниць. За такої моделі студент протягом навчання, тривалість якого може різнитися, повинен отримати певну кількість залікових одиниць, після чого має скласти кваліфікований державний іспит або захистити так звану підсумкову роботу дослідницького характеру [4, с. 1].

У Німеччині, яка є однією з провідних країн Західної Європи у сфері підготовки юристів, юридична освіта складається з двох рівнів: університетського навчання та практичного стажування.

На початковому етапі навчання, який зазвичай складається з чотирьох семестрів, студенти вивчають обов’язкові дисципліни такі, як: цивільне право, кримінальне право, публічне процесуальне право, методологія правової науки

та ін. Після початкового етапу відбувається спеціалізація студентів [5, с. 2]. Кількість спеціалізацій залежить від університету, проте, як правило, їх, приблизно, десять, зокрема: історія права, кримінальне право, адміністративне право, цивільне право, трудове право, міжнародне приватне право, порівняльне право тощо.

Регулюванню в Німеччині підлягає тільки порядок здачі підсумкових державних іспитів. Державні іспити складаються з двох частин:

1 етап – теоретичний;

2 етап – за наслідками стажування [8].

По завершенні теоретичного етапу студенти повинні скласти державний іспит, який носить комплексний характер та складається з письмової та усної частин. Зміст письмових завдань полягає у підготовці експертних висновків щодо різних ситуацій у сфері цивільного, кримінального та інших галузей права. Кожна письмова робота оцінюється викладачем та практикуючим юристом. У свою чергу, усна частина іспиту складається із тривалих виступів студентів перед екзаменаційною комісією у складі двох викладачів та двох практикуючих юристів [5, с. 2-3].

Основна мета другого рівня підготовки юристів – отримання практичних навичок у різних сферах юриспруденції. Як правило, другий рівень складається з чотирьох етапів: робота в судовій канцелярії; робота в прокуратурі або в кримінальній палаті суду; стажування в муніципальних органах; стажування в якості помічника адвоката або помічника юриста в комерційній організації. По завершенні другого рівня, який зазвичай триває протягом двох років, студенти складають другий державний іспит, що складається із декількох письмових тестів та усної відповіді. Диплом студент може отримати тільки після складання обох частин іспиту. Після здачі другого державного іспиту випускники мають право працювати майже на будь яких посадах юридичної спеціалізації [5, с. 3]. Під час опитування не існує чітко визначеного переліку питань, викладач має право задавати питання, які вважає за необхідні для об’єктивного оцінювання знань студента.

В університетах Республіки Польща навчання на правничій спеціальності складає 3-3,5 роки на бакалавраті та 2 роки у магістратурі. У частині вищих навчальних закладів напрям «Право» належить до неподільної магістерської освіти, навчання на якій триває 5 років. Університети не зобов’язані забезпечувати студентів підручниками для постійного особистого користування, викладач ознайомлює студентів з «силабусами», в яких вказується література, необхідна до вивчення. Водночас, університетська бібліотека працює цілодобово, щоб кожен мав можливість прийти та ознайомитися з необхідною літературою [9].

Під час навчання в магістратурі в Литві застосовується принцип черговості вивчення дисциплін. Студенти магістратури Вільнюського університету вивчають одну дисципліну протягом кількох тижнів і одразу

здають по ній екзамен, що дозволяє максимально багато уваги приділити нюансам і тонкощам кожної теми, що досліджується [9].

Ми можемо зробити висновок, що в країнах західного світу юридична освіта спрямована не лише на теоретичну, а також, і на практичну підготовку студентів, їй відведена одна з провідних ролей у підготовці майбутніх фахівців найвищої кваліфікації. Поряд з цим, важливою є самопідготовка студентів і можливість самостійно планувати процес навчання та дисципліни, які цікавлять слухача.

ЛІТЕРАТУРА

1. Парижский университет. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://www.unipage.net/ru/university_of_paris
2. Андрощук Г.О. Юридична освіта в США: проблеми професійної підготовки. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://core.ac.uk/download/pdf/197251281.pdf
3. Парамонова О.С. Система підготовки юристів у вищих навчальних закладах Німеччини // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки", (8). [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1665
4. Антуан Лион-Кан. Проблемы юридического образования. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://docplayer.ru/31412420-Problemy-yuridicheskogo-obrazovaniya-doklad-antuana-lion-kana-professora-universiteta-parizh-10.html
5. Проскурняк О. Г. Проблеми реформування змісту сучасної зарубіжної юридичної освіти (на прикладі США, Великобританії та ФРН). [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5901/vnulpurn201684564.pdf
6. «Syracuse University School of Law» (PDF). Archived from the original (PDF) on April 19, 2008. Retrieved October 26, 2009
7. http://www.usnews.com/education/blogs/law-admissions-lowdown/2013/10/21/try-3-tips-for-law-school-interview-success
8. Подцерковний О. Чи спирається проект Концепції розвитку юридичної освіти на досвід країн Заходу? : https://zib.com.ua/ua/145777.html
9. Study abroad: закордонна освіта очима українських правників. [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/study-abroad-zakordonna-osvita-ochima-ukrayinskih-pravnikiv.html